

Kaubanduseõiguse allikaist Eestis

Kuivõrt maksavad meil end. vene kaubanduseeadused.
Kaubaseltsinguile, merekindlustusele ja kauplusevolitusele
kohaldatavaist seadusist Eestis

17572

TARTUS, 1930

A-7501

Sisustik.

I osa.

Kuivõrt maksavad meil end. vene kaubanduseseadused?

Sissejuhatuseks.

§ 1. Küsimuse ulatus	3
§ 2. Literatuuri ülevaade	4

I peatükk.

Kas maksavad meil end. vene kaubanduseseadused kui ius generale?

§ 3. Kaubanduseõiguse allikad Liivi- ja Eestimaal, viimaste ühendamise momendil Vene riigiga	7
§ 4. Kohalikkude õiguste kinneldus Baltimaade ühendamisel Vene riigiga	9
§ 5. Kuivõrt on õigustatud viide Kohaliku Seaduskonna Sissejuhatusele end. vene kaubanduseseaduste kohaldamiseks siin	12

II peatükk.

End. vene kaubanduseseaduste maksvuse ulatus kaubanduseõiguse allikadena Eestis.

§ 6. Eesti ja end. vene seaduseandlus küsimuses, kuivõrt maksavad siin end. vene kaubanduseseadused	17
§ 7. Kohtutegelus küsimuses, kuivõrt maksavad siin end. vene kaubanduseseadused	21
§ 8. Millised ja mis määral maksavad siin end. vene kaubanduseseadused	27

II osa.

Kaubaseltsinguile, merekindlustusele ja kauplusevolitusele kohaldatavast seadusist Eestis

Tekstis esinevaid lühendeid	40
---------------------------------------	----

NB: Käesoleva äratrüki I osa on ilmunud juriidilises ajakirjas „Õigus“, 1930, nr. nr. 4 ja 5 pealkirja all „Kaubanduseõiguse allikaist Eestis“; II osa — 1930. a. „Õiguse“ 9. numbris pealkirja all „Kaubaseltsinguile, merekindlustusele ja kauplusevolitusele kohaldatavast seadusist Eestis“.

I osa.

Kuivõrt maksavad meil end. vene kaubanduse seadused?

Sissejuhatuseks.

§ 1. Küsimuse ulatus.

I. Friedrich Georg Bunge (1802—1897), Balti Eraseaduse koostaja ning Tartu ülikooli end. professor, väidab õigusega sissejuhatuses ühele oma uurimusest balti õiguseallikate kohta muu seas järgmist: „Untersuchungen über die Quellen eines positiven Rechts sind die unerlässlichste Grundlage einer wissenschaftlichen Bearbeitung desselben...“¹ Kuid see ülesanne rakendatuna käesolevale juhule ei osutu kuigi kergeks: 1) meie kaubanduseõiguse allikad ei ole ühise päritoluga: osa neist põlvneb rootsi ning veel varasemast ajast, teise osa pärisime end. Vene riigilt ning viimase osa isaks on meie seaduseandlus; 2) nad ei moodusta enesest tervikut, nagu seda võime öelda balti tsiviilõiguse kohta; 3) mõne kaubanduseõiguse allika, näit. Vene Ustav Torgovyj',² maksvuse ning kohaldamiskorra ja -astme suhtes valitsevad tõsised lahkkelid. Käesolevas arutelus mõistame kaubanduseõigust tema laiemas mõttes, sellisena nagu teda käsitletakse ülikoolides õigusteaduskonna õppeainena: ta on eraõigus, mis normib eriliselt kaubanduslikku käivet ja mis vaatab ühtlasi vekslit ning mereõigust.

II. Kaubanduseõiguse allikaiks on seadus ja taba. Põhiseaduse 4. §-i järgi maksavad meil Eestis tema enese organite poolt antud või tunnustatud seadused. Viimased on leidnud määritelu Ajutistes administratiivseadustes, vastavalt sellele Eesti Ajutise Valitsuse poolt

¹ Bunge, F. G. — Beiträge zur Kunde der Liv-, Esth- und Curländischen Rechtsquellen“, Dorpat 1831.

² Svod Zakonov, tom XI, tšast 2., izd. 1903. goda; ka edaspidi tsiteerin seda väljaannet.

19. novembril 1918. a. antud seadusele maksavad meil kõik need seadused, mis 24. oktoobrini 1917. a. jõus olid praeguse Eesti vabariigi piires, niivõrt kui nad pole muudetud hiljem³.

Praeguse Eesti vabariigi ühes osas, nimelt Petserimaal ja Narvatagusel maal, maksid 24. oktoobrini 1917. a. vene, s. t. üleriiklikud seadused puhtal kujul, sest Petserimaa oli end. Pihkva kubermangu osa, kuna Narvatagune kuulus end. Petrogradi kubermangu alla⁴.

Kuid praeguse Eesti vabariigi suuremas osas, moodustatud end. Eestimaa ja poolest Liivimaa kubermangust, maksid 24. oktoobrini 1917. a. osalt üleriiklikud, osalt aga kohalikud balti seadused. Selle osa suhtes ongi vaieldav end. vene kaubanduseseaduste, eriti Vene Ustav Torgovyj', maksvuse ulatus: 1) on nad kohaldatavad siin kui *ius generale* ja kohalik õigus ainult erandina kui *ius singulare*; 2) või on jõus siin end. vene kaubanduseseadusist ainult need, mille maksvus on laiendatud erinormiga sellele end. Vene riigi territooriumi osale; 3) või tuleb meil omaks võtta mingisugune vahemine seisukoht. Käesoleva töö ülesanne ongi lahenduse otsimine eelöeldule.

§ 2. Literatuuri ülevaade.

I. Kirjandus selle küsimuse kohta koostub vaid kuuest ajakirjaartiklist, mõnest katkendist balti juristide, tõist ning üksikuist paarirealisist märkmeist vene õpetlaste kaubanduseõiguse kursustest, — ja see on kõik.

Võiksime küll arvata, et selline autoriteet kohaliku õiguse valdkonnas kui F. G. Bunge, annab meile täpsa vastuse esitatud teemale, kuid tutvudes tema töödega, ei leia me neist tema kindlat seisukohta selles küsimuses. Ühes oma vanemas töös: „Darstellung des heutigen russischen Handelsrechts, mit Rücksicht auf die deutschen Ostseeprovinzen“ (Riga 1829), mis on esimeseks pääsukeseks vene kaubanduseõiguse literatuuris⁵, annab Bunge võrdlemisi täieliku kohaliku kaubanduseõiguse allikate loendi⁶. Artiklis

³ RT 1918, 1: „Ajutised administratiivseadused“, 1. seaduse 2. §.

⁴ Vrd. RT 1920, 129/130, I, 254, II. Aeg oleks ammugi maksma panna üle riigi ühtlus ka eraõiguse valdkonnas.

⁵ Vrd. prof. Šeršenevitš, G. — „Kurs torgovago prava“, I, k., Riia 1924, lk. 126. Tsiteeritud töös peatub Bunge peaaegu erandita avalik-kaubanduseõigusel.

⁶ Bunge — ülaltsiteeritud teoses, lk. 16—19.

„Ueber die Anwendbarkeit der deutschen Reichsgesetze in den deutschen Ostseeprovinzen“ Bunge otseselt kinnitab, et kaubaseltsingutele on kohaldatav meil saksa impeeriumi 1512. a. seadus⁷. Kuid oma raamatus: „Das liv- und esthländische Privatrecht“ (II Aufl., Reval 1847) asub Bunge juba teisele seisukohale. Ta väidab selles, et kaubaseltsingutele, krediididokumentidele, äriteenijate lepingutele ja t. s. on kohaldatav „peamiselt“ Vene Seaduskonnas (VSK, Svod Zakonov) leiduv vene õigus.⁸ Mereõiguslike lepingute, nagu kindlustuse, bodmeri ja t. s. kohta olevat maksev Liivimaal Riia linnaõigus (V raamat) ja siis vene õigus (VSK XI k., 2. j.), Eestimaal aga veel Lüübeki linnaõigus (VI r.) ja Hansa 1614. a. mereõigus; Rootsi 12. juuni 1667. a. mereõiguse kohta tähendab Bunge, et sellele ei viita enam uusim praksis⁹.

II. Terve rida juriste — prof. A. Fedorov¹⁰, A. Rezon¹¹, A. Lavrentjev¹², V. Bukovskij¹³, P. Beljaev¹⁴ — asuvad seisukohal, et end. Baltimaa kuberman-

⁷ Bunge, F. G. ja Madai, C. D. poolt välja antud koguteoses: „Theoretisch-practische Erörterungen aus den in Liv-, Esth- und Curland geltenden Rechten“, I k., Dorpat ja Leipzig 1840, lk. 302. Mainitud artiklis Bunge ütleb 1512. a. ja teiste saksa seaduste kohta: „... warum man zur Begründung derselben gemeiniglich nur „die Praxis“ anführt, da sie doch ohne allen Zweifel durch die gedachten Reichsgesetze eingeführt sind?“ (lk. 303).

⁸ Bunge — ülaltsiteeritud teoses, § 215, märkuse c 3. lõige.

⁹ Ibidem — § 215, märkuse c 2. lõige.

¹⁰ Fedorov, A. — „Vvedenie v kurs trgovago prava“, Odessa 1901, lk. 121 jj. Üksikasjalikumalt käsitleb Fedorov vene üleriikliku ja kohaliku õiguse vahekorda oma töös: „Vvedenie v kurs graždanskago prava Pribaltijskich gubernij“, Odessa 1898, lk. 65—68.

¹¹ Rezon, A. kahes artiklis: 1) „O trgovom prave v Pribaltijskich gubernijach“ (Žurnal graždanskago i ugovnogo prava, 1891, 3. r., lk. 71—111) ja 2) „O graždanskom prave v Pribaltijskich gubernijach“ (ibidem, 1890, 1. r., lk. 61—83), milles kaubanduseõigusele on pühendatud viis viimast lehekülge.

¹² A. Lavrentjevs — „Tirdsneezibas teesibu avoti Latvijā“ („Kaubanduseõiguse allikad Lätis), Lāti kohtuministeeriumi teatajas — „Teesleetu Ministrijas Vēstnesis“, Riias 1920, nr. 1, lk. 22.

¹³ V. Bukovskis — „Pie jautājuma par Tirdzniecības ustava piemērošanu Latvijā“ („Ustav Torgovyj: kohaldamisküsimusest Lätis“), Lāti kohtumin. teatajas „Tieslietu Ministrijas Vēstnesis“, Riga 1924, nr. 8; lk. 316—324.

¹⁴ Beljaev, P. — „Obštše-imperskij zakon i mestnye ostzeiskie uzakonenija“ (Žurnal Ministerstva Justitsii, 1898, 9. r., lk. 121—167.). Selles artiklis ei puuduta Beljaev otseselt kaubanduseõigust.

gudes maksis vene kaubanduseõigus üldreeglina kui *ius generale*, kuna aga kohalikud seadused olid kohaldatavad kui *ius singulare* ainult neile määratud erijuhtudel. Oma vaate põhjenduseks viitavad nad kõik peamiselt Kohaliku Seaduskonna (KSK, Svod Mestnyh Uzakonenij gubernij Ostzejskich, izd. 1845. goda) I köitesse paigutatud sissejuhatusele, eriti aga selle 3. §-ile; mõned veel BES-e §§-ide 4266., 4362. ja 4363. märkustele. Rezon ja Lavrentjev püüavad tõestada ajaloolise uurimisega vene kaubanduseõiguse üksikute instituutide ja seaduste maksimahakkamist Baltimail.

Kuid arvuliselt suurem hulk juriste — prof. Šeršenevitš¹⁵, prof. Vs. Udintsev¹⁶, prof. A. Kaminka¹⁷, prof. P. Rehme¹⁸, prof. A. Nevzorov¹⁹, prof. C. Erdmann²⁰, M. Trivus²¹, D. Lavrentjev²², dots. A. Loeber²³, prof. A. Nolde²⁴, A. Gassmann ja A. Nolcken²⁵, H. Lut-

¹⁵ Šeršenevitš — I. c., I k., lk. 73.

¹⁶ Udintsev, Vs. — „Russkoe trgovno-promyšlennoe pravo“, Kiev 1907, lk. 21 ja 22.

¹⁷ Kaminka, A. — „Otšerki trgovogo prava“, SPB. 1911, lk. 40.

¹⁸ Rehme, P. — Ehrenberg'i koguteoses — „Handbuch des gesamten Handelsrechts“, I k., Leipzig 1913, lk. 324.

¹⁹ Nevzorov, A. — „Posobie k izuštšeniju trgovogo prava“, Jurjev 1912, lk. 16. Prof. Nevzorov luges kaubanduseõigust ka Tartu ülikoolis.

²⁰ Erdmann, C. — „Das Verhältniss des Baltischen Privatrechts zu seinen Subsidiarrechts“, („Zeitschrift für Rechtswissenschaft herausgegeben von der juristischen Facultät der Universität Dorpat“, X aastakäik, Dorpat 1891, lk. 208—217); kirjutatud vastuseks A. Rezoni eelnim. artiklile.

²¹ Trivus, M. — „K voprosu ob objazatel'nosti dlja pribalijskich gubernij obštšerusskich trgovych zakonov“ (Žurnal graždanskago iugolovnogo prava, 1891, 9 r., lk. 55—66; kirjutatud vastuseks A. Rezoni kahele eelnim. artiklile).

²² Lavrentjev, D. — „Torgovoe pravo“, 1913, lk. 9.

²³ Loebers, A. — „Tirdznecibas tiesibu pārskats“ („Kaubanduseõiguse ülevaade“), Rīgā 1927, § 10. Loeber on praegune Lāti ülikooli kaubanduseõiguse dotsent.

²⁴ Nolde, A. — „Otšerki po istorii kodifikatsii mestnyh graždanskich zakonov pri grafe Speranskom“, vyp. II: „Kodifikatsija mestnogo prava pribaltijskich gubernij“, SPB. 1914, lk. 507, 508. Peatub BES-e §§-ide 4266, 4362 ja 4363 märkuste tähenduse selgitamisel.

²⁵ Gassmann, A. ja Nolcken, A. — Položenija o preobrazovanii sudebnoi tšasti i krestjanskich prisutstvennyh mest v Pribaltijskich gubernijach i pravila o privedenii oznatšennyh položenij v deistvie. S izloženiem soobraženij, na koich oni osnovany“, izd. 2., SPB 1890, lk. 261 märkus.

zau²⁶ — asuvad vastasel seisukohal. Nende vaate järgi olid kohaldatavad siin erilistel ajaloolistel tingimustel eeskätt kohalik kaubanduseõigus ja vene kaubanduseseadusist ainult need, millistes sellekohane otsene tähendus, vastavalt põhireeglile: „*lex posterior generalis non derogat legi speciali priori*“ (s. t. hilisem üldine seadus ei muuda varem eriseadust). Endised kohalikud kaubanduseseadused püsivad siin jõus nende kinneldamise tõttu vene võimude poolt Baltimaade allaheitmisel Venele ning ei kaota oma maksvust seni, kuni nad pole muudetud otseselt seaduseandliku aktiga. Oma vaate tõestamiseks toetuvad nad: 1) Vene keisri 14. dets. 1842. a. käskkirjale²⁷, 2) TsKpS-e²⁸ 1805. artikli lisa 18. ja 19. §-ile, 3) TsKpS-e 1899. artikli lisa 22. §-ile, 4) 1889. a. kohaliku kohtureformi teostamise seaduse 77. §-ile²⁹, 5) nim. kohtureformi seaduste kommenteerijate Gassmann'i ja Nolcken'i vaatele³⁰, 6) kohalikule, eriti Riia linnakohtute praksisele jne. Ühtlasi esitavad nad, eriti prof. Erdmann ja Trivus, argumente vastasseisukoha toetuspunktide ümberlükkamiseks.

Ipeatükk. Kas maksavad meil end. vene kaubanduseseadused kui ius generale?

§ 3. Kaubanduseõiguse allikad Liivi- ja Eestimaal, viimaste ühendamise momendil Vene riigiga.³¹

I. Kui 1710. a. vallutati Liivi- ja Eestimaa Vene riigi poolt,

²⁶ Lutzau. H. — „Ein Beitrag zur Lehre von den Quellen des in den russischen Ostseeprovinzen geltenden Handelsrechts“ („Blätter für Vergleichende Rechtswissenschaft und Volkswirtschaftslehre“, herausgegeben von Dr. F. Meyer, Berlin, 4. aastakäik (1908/1909) nr. 4—6; 5. aastakäik (1909/1910) nr. 7—9).

²⁷ Seaduste Täiskogu (PSZ, Polnoe Sobranie Zakonov) nr. 16331. Vt. ka „Livländische Gouvernements-Regierungs-Patente“, 16. märtsi 1847. a. patent Nr. 18.

²⁸ Ustav graždanskago sudoproizvodstva, izd. 1914; ka edaspidi tsiteerin seda väljaannet.

²⁹ Gassmann ja Nolcken — l. c., lk. 661.

³⁰ Ibidem, lk. 261 märkus.

³¹ Nende õiguseallikate loendi ja lühikese ülevaate leiame järgmistes töödes: 1) Bunge, F. — Darstellung des heutigen russischen Handelsrechts“, Riga 1829, lk. 15—19; 2) Rezon, A. — „O torgovom prave v pribaltijskich gubernijach“ (Žurn. gražd. i ugol. prava, 1891, r. 3, lk. 73—76). Mõningat materjali selles küsimuses pakub 3) Kasso, L. — „Obzor

maksid seal mitmesugused kaubanduseõiguse koodeksid ja seadused, mis olid kohaldatavad kas tervel maal või ainult tema teatud osas. Esimesse liiki kuulusid rootsi päritoluga kaubanduseseadused: 1) Rootsi 12. juuni 1667. a. mereõigus ja 2) Rootsi 10. märtsi 1671. a. veksliseadustik, mis oma 30 artiklis normib niihästi materiaalkui ka protsessuaalveksliõigust. Peale nende kahe koodeksi maksis siin veel terve rida rootsi seadusi kaubanduseõiguse alal, mis olid omandanud jõu erimäärusega või järk-järgulise retseptsiooniga. Kõik need seadused on avalik-õigusliku iseloomuga, normides tollimiskorda, merelaevade liiklemist hädaohtude eemaldamiseks jne.³²

II. Teine osa selleaegseist kaubanduseseadusist omastähendust ainult teatud territooriumile:

A) Riias ja teistes Liivimaa linnades maksis Riia linnaõigus, mille viies raamat reguleeris mere- (1.—7. peatükini) ja vekslõigust (8. ptk.), viimane oma 9-sas artiklis räägib veksl aktseptist ja protestist ning seab üles põhimõtte, mille järgi keegi pole kohustatud maksma veksl järgi enne tähtpäeva. Riia linnaõigusest leiame peale materiaalkonkursiõiguse kohta käivate seaduste (III r., X ptk.) üksikuid norme maksujõuetuse protsessuaalse külje reguleerimiseks (II r., XV ptk., 8. ja 9. art.; XXXII ptk., 10. art.).

B) Tallinnas ja teistes Eestimaa linnades maksis³³: 1) Lüübeki 1586. a. linnaõigus, mille VI raamat räägib mereõigusest; 2) Hansa mereõigus (hansische Schiffs-

Ostzejskago graždanskago prava“, Jurjev 1896, samuti 4) O. Schmidt — „Rechtsgeschichte Liv-, Esth- und Curlands“ (Dorpater Juristische Studien, III k., 2. ja 3. vihk) Jurjev 1894.

³² Vrd. Rezon — o. c., lk. 73 märkus; Kasso, A. — l. c., lk. 31 jj. Need mereõigusesse puutuvad seadused on välja antud koos rootsi mereõigusega saksakeelses tõlkes Riias 1707. a. Nölleri poolt.

³³ Vrd. Bunge — „Quellen des Revaler Stadtrechts, I—II, 1844/1847; O. Schmidt — l. c., § 80, Ainult Narva linna kohta ei saa seda täiesti täpsalt öelda: „Nur Narva wurde durch ein Privilegium König Johannes III. der Gebrauch des schwedischen Stadtrechts verliehen, welche das früher daselbst geltend gewesene lübische Recht verdrängte“ (ib. § 80), kirjutab O. Schmidt. Kuid teises teoses: „Istoritšeskie svedenija ob osnovanijach i chode mestnogo zakonodatelstva gubernij Ostzeiskich“ SPB. 1845, leiame märkuse, et Rakveres ja Narvas maksnud Tallinna õigus; 1626. a. antud Narvale õigus tarvitada rootsi linnaõigust (Stadt-Lag) tema privileegiumide allesjätmisega; Paide elanikud allunud Eestimaa õigusele (l. c., lk. 172).

ordnungen von 1591 und 1614); 3) Lüübeki mere kohtupid. seadustik (Seegerichtsprocessordnung) 1655. a.; 4) Lüübeki 1662 a. veksliseadustik, 1669. a. täiendustega, — mis sisaldab ainult nõudekorda vekslite järgi; 5) 12. märtsi 1706. a. konkursiseadustik, normis materiaalkonkursiõigust, — protsess toimus tava põhjal.

III. Üldmainitud seadustikud normivad mere-, vekslia ja konkursiõigust, kusjuures esimene neist on saanud üksikasjalikumaks ja täielikumaks käsitelu osaliseks. Peale nende võiksime nimetada veel: 1) Die Königl. Wetteordnung der Stadt Riga — 10. okt. 1690, 2) Handelsordnung der Stadt Riga — 1765, 3) Verordnung des Raths der Stadt Riga — 1797, 4) Ritter- und Landrecht des Herzogthums Esthen (6. r., 5. ptk.) ja t., kuid need sisaldavad peamiselt norme avalik-kaubanduseõigusest: kauplemise õigusest, selle õiguse omandamisest, kaaludest ning mõõtudest jne.

§ 4. Kohalikkude õiguste kinneldus Baltimaade ühendamisel Vene riigiga.³⁴

I. Politilised kaalutlused sundisid sageli vahetuvaid Baltimaade vallutajaid — Taani, Poola ja Rootsi kuningaid — kinneldama kohalikele elanikele nende religiooni, ametiasutiste, privileegiumide ning siiani maksnud õiguse puutumatus. Samuti toimivad venelased, kui Põhja sõja lõpptulemusena Liivi- ja Eestimaa muutuvad Vene riigi provintsi. Maa vallutamise eel saadeti universaale, milles Peeter Suur töötab kohalikele elanikele, nende astumisel Vene kodakondsusse, säilitada nende usundi ning kinneldada nende õigused ja privileegiumid.³⁵ Linnade alistumisel (Tartu — 1704. a.; Riia, Pärnu, Tallinna — 1710. a.) vene

³⁴ „Istoritšeskie svedenija ob osnovanijach i chode mestnago zakonodateljstva gubernij Ostzejskich“, SPB. 1845; see teos on ilmunud ka saksa keeles G. Brevern'i tõlkes pealkirjaga: „Geschichtliche Uebersicht der Grundlagen und der Entwicklung des Provinzialrechts in den Ostseegouvernements“, St.-Peterburg 1845; edaspidi tsiteerin venekeelset väljaannet lühendiga: „Istoritšeskija svedenija...“ Bunge — „Chronologisches Repertorium der russischen Gesetze und Verordnungen für Liv-, Esth- und Curland“, k. I, Dorpat 1823. Beljaev — o. c., lk. 126 jj.

³⁵ Vrd. A. Kasso — l. c., lk. 25, 28 ja 41; O. Schmidt — l. c., §§ 61, 73, 95.

³⁶ Näit., Tallinna linnale 16. aug. 1710. a. (PSZ 2287). Vrd. „Istoritšeskija svedenija...“ lk. 89—93.

sõjavägedele, sõlmisid nende kindluste rootsi väepealikuist ülemad venelastega lepingud, kapitulatsioonid, milles välja tingiti linnaelanikele nende privileegiumide, religiooni, vabaduste, õiguste ja tabade, kohaliku kohtupidamis-korra, saksa keele kui asjaajamiskeele ja t. s. eesõiguste säilitamise.³⁷ Nende kapitulatsioonide kõrval esitasid Liivi- ja Eestimaa rüütelkond, samuti Riia ja Tallinna saadikud, vene vägedeülemjuhatajale rea n. n. akordpunkte³⁸, millega nõutati samu õigusi kui kapitulatsioonideski. Suurem osa neist leidiski esialgse heakskiitmise vene kindralite Šeremetjevi ja Bauri poolt, ja osa neist kinneldati lõplikult Peeter Suure poolt 12. oktoobril 1710. a.³⁹ Varsti peale läbirääkimisi akordpunktide üle järgnesid Peeter Suure armuürikud (žalovannye graamoty, Gnadenurkunden)⁴⁰: Liivimaa rüütelkonnale (PSZ 2301) ja Riia linnale (PSZ 2302) — 30. sept. 1710, Eestimaa rüütelkonnale (PSZ 2495) — 1. märtsil 1712 ja Tallinna linnale (PSZ 2501) — 13. märtsil 1712. Ka neis kinneldati kohalikele elanikele nende religioon, privileegiumid ja senimaksnud õigused ja tavad. Sama põhimõte leidis väljendi ka 30. aug. 1721. a. Nystadti rahulepingu 9. artiklis.⁴¹ Selliseid kinneldusakte andsid Liivi ja Eestimaa rüütelkonnale ja linnadele Peeter Suure järeletulijad; viimane neist kuulub Vene keisrile Aleksander II-le.⁴²

Ülalloendatud universaalid, kapitulatsioonid, akordpunktid, kuid peamiselt armuürikud moodustavadki selle Magna Charta, millega kinneldati kõik need kaubanduseseadused ja tavad, mis maksid Baltimail 1710. a. selle territooriumi liitmise momendil Vene riigiga. Praegutehtud järeldus on üldtunnustatud, sest tema vastu ei vaidle vene juristidest isegi need, kes igati püüavad kärpida kohaliku õiguse maksvuse ulatust.⁴³ Neile kinneldusaktidele antakse seaduse jõud, kuna

³⁷ PSZ 2277, 2286, 2297. Tartu linna kapitulatsioon ei ole trükitud Vene Seaduste Täiskogus; vrd. „Istoritšeskija svedenija...“ lk. 94, märk. 4.

³⁸ „Istoritšeskija svedenija...“ lk. 97—112; Bunge — l. c., lk. 1 jj.

³⁹ Vrd. näit., PSZ 2303, 2304.

⁴⁰ „Istoritšeskija svedenija...“ lk. 112—114; Kasso — l. c., lk. 47, 48.

⁴¹ PSZ 3819; vrd. „Istoritšeskija svedenija...“ lk. 115.

⁴² „Istoritšeskija svedenija...“, lk. 115—118.

⁴³ Vrd. Beljaev — l. c. lk. 147 jj.; Michajlov, M. — „Leksii mestnyh graždanskich zakonov“, I väljaanne, SPB. 1860, lk. 65; Fedorov, A. — „Vvedenie v kurs graždanskago prava Pribalt. gub.“, lk. 29; Danevskij — „Ob istotšnikach mestnyh zakonov“, lk. 39—40.

nad on alla kirjutatud keisri enese poolt. See vaade leiab tõestamist ka hilisemais käskkirjades — näit. 1. jaan. 1831. a. ja 12. dets. 1834. a. omis, millega välja anti Vene Seaduskond (VSK) —, milles räägitakse kohalikest seadusist, kuhu kuuluvad ka balti kohalikud normid, nagu see ilmneb VSK-na koostamise põhireegleist.

II Õiguste ja privileegiumide kinneldamine toimus teatud tingimusil, klausliga. Tunnistati maksvaks ainult need kohalikud seadused ja tavad, mis ei riivanud Vene keisri ja riigi põhiõigusi, mis olid kokkukõlas vene üldseaduste ja määrustega ja mis olid vastuvõetavad Vene valitsusele ja tollele ajale.⁴⁴ Järelikult jäeti kinneldamata: 1) Vene riiklikule korrale vasturääkivad kohalikud seadused ja tavad ja 2) maksvuse kaotanud, iganenud seadused. Kohaliku õiguse vasturääkivust Vene riigi korrale, s. t. põhiseadustele ja seaduseandluse üldisele vaimulaadile, tuleb mõista kõige üldisemais joonis.⁴⁵ Teisest küljest säilitasid Vene keisrid nende klauslitega eneste õiguse Baltimaale uute seaduste väljaandmiseks, seniste muutmiseks jne.⁴⁶

III. Nii siis, Baltimaade liitmisel Vene riigiga osa siin maksnud seadusist asendati täielikult vene õigusega, teine osa muudeti osaliselt, kuna kolmas osa jäi maksma endisel kujul. Keiserliku kantselei II osakonna tööaruannetes on loendatud seadused nendesse liikidesse kuuluvuse järele.⁴⁷ Esimesse liiki kuulusid põhiseadused, riiklikkude ametiasutiste ja riigiteenistuse kohta käivad seadused j. t.; teise liiki — seadustikud sunniste, heakorra j. t. kohta. Viimases seaduste liigis, mis jäid jõusse endiselt, loendatakse: 1) kohtu- ja politseiasutiste ning 2) seisuste kohta käivad seadused, 3) tsiviilseadused ja 4) tsiviil- ja kriminaal-kohtu-

⁴⁴ Vrd. näit., Peeter Suure armuürikut Liivimaa rüütelkonnale 30. sept. 1710. a. (PSZ 2301), Aleksander II oma samale rüütelkonnale PSZ II nr. 30185. Sääraste klauslitega kinneldasid kohalikku õigust ka Taani, Poola ja Rootsi kuningad. Nii näit., Karl XI armuürikus Liivimaa rüütelkonnale 10. mail 1678 toimub see järgmise klausliga: „Uns sonsten hiebei und Unseres Reichs Hoheit und Gerechtigkeit vorbehaltend und nicht zum Praejudice oder Schaden.“ Vrd. „Istoritseskija svedenija...“ lk. 113 märkus; Charuzin — „Balt. konstitutsia“, lk. 49—50.

⁴⁵ Vrd. Beljaev — o. c., lk. 149; Istor. svedenija...“ lk. 206, 219.

⁴⁶ Vrd. Bunge — „Chronologisches Repertorium...“ I k. sissejuhatus lk. LXIV.

⁴⁷ Vrd. „Istoritseskija svedenija...“ lk. 191, 192.

pidamise seadused, olgugi mõningate muudatustega viimastes. Vene eraõiguslikest seadusist oli ainult mõne üksiku maksvus laiendatud Baltimaade kohta.⁴⁸ Nim. kantselei tööarüannetes ei räägita midagi kaubanduseseadusist. Mis põhjusel see sündis, sellest järgmises §-is.

§ 5. Kuivõrt on õigustatud viide Kohaliku Seaduskonna Sissejuhatusele end. vene kaubanduseseaduste kohaldamiseks siin?

I. Baltimail maksnud õiguste kinneldamisfaktist Peeter Suure ja ta järeltulijate poolt *statu quo ante* järgneb isenesest, et end. kaubanduseseaduste muutmiseks on vajalik vähemalt seaduseandluse eriaht. Kui iga end. üleriiklik kaubanduseseadus omaks maksvust *eo ipso* ka Baltimail, mis tähendus oleks jäänud siis veel kohaliku õiguse kinneldusele Vene keisrite poolt? Selliseks Vene seaduseandliku võimu eriahtiks, mille järgi omandasid maksvuse siin end. vene kaubanduseseadused kui *ius generale*, osutub mõne juristi — prof. Fedorovi⁴⁹, Bukovski⁵⁰, Rezon'i⁵¹ — arvamuse järgi Kohaliku Seaduskonna (KSK) I kõitesse paigutatud sissejuhatus, eriti selle 3. §. Samal seisukohal näib asuvat ka meie Riigikohus⁵². Teatavasti KSK-na I ja II köide astusid seaduslikku jõusse Baltimail 1. jaanuarist 1846. a. Vene keisri Nikolai I 1. juuli 1845. a. käskkirja (PSZ 19146) põhjal. Tugedes neile põhjendeile järeldabki Rezon⁵³, et 1845. a. alates maksavad siin kõik vene üleriiklikud kaubanduseseadused, ainult need välja arvatud, milles sellekohane otsene tähendus. Millest räägib siis KSK-na sissejuhatus?

Vastavalt selle sissejuhatuse 1. §-ile, mis kordab Vene

⁴⁸ Näit., 28. juuni 1787. a. manifest (PSZ 16551) ja 21. juuni 1815. a. seadus kümneaastase aegumise kohta ja m. t. Vrd. Fedorov — „Vvedeniye v kurs gražd. prava...“ lk. 30, märk. 2; Nevzorov. A. — „Konspektivnoe izloženie istorii istotšnikov mestnago prava gubernij Pribaltijskich“, Jurjev 1903, lk. 25.

⁴⁹ Fedorov — „Vvedenie v kurs trgovago prava“, lk. 121, 122.

⁵⁰ Bukovskis — o. c., lk. 322.

⁵¹ Rezon — „O graždanskom prave v Pribalt. gub.“ (Žurn. gražd. i ugolovn. prava, 1890, 1. r., lk. 80)

⁵² Riigikohtu otsused 1920—1, 1924—41.

⁵³ Žurn. gražd. i ugolovn. prava, 1891, 3. r., lk. 71.

põhiseaduste⁵⁴ 89. ja 90. artikli sõnastust, maksavad Vene impeeriumis seadused kas ühtlase jõuga üle kogu riigi või kohalikkude muudatustega selle mõnes osas. — § 2 järgi nimetatakse neid muudatusi üldseadusis kohalikeks, mis on kohaldatavad ainult neile määratud kubermangudes ja ainult neile ette nähtud juhtudel, kus nad maksavad erandina üldreegleist: kõigil muil juhtudel säilitavad Vene riigi üldseadused oma täieliku maksvuse ka neis kubermangudes. — Selle sissejuhatuse viimases, 3. §-is loendatakse Liivi-, Eestija Kuramaal ning Narva linnas maksvaid kohalikke seadusi, millistest moodustubki KSK, kuhu kuuluvad: 1) ametiasutiste seadustik (Behörden-Verfassung), 2) seistuste seadused, 3) tsiviilseadused, 4) tsiviil- ja 5) kriminaalkohtupidamise seadused.

II. Neist §-idest järeldavadki prof. Fedorov, Bukovskij ja Rezon järgmist. KSK-na sissejuhatuse 3. §-is, milles loendatakse kohalikud seadused, ei räägita üldse kaubanduseseadusist, samuti nad ei mahu tsiviilseaduste mõistesse, kuna VSK-na terminoloogia järgi erinevad kaubanduseseadused tsiviilõiguslikest. See nähtub asjaolust, et kaubanduseseadused pole mahutatud VSK-na 1842. a. väljaande X köitesse, mis kannab pealkirja „Tsiviil- ja rajaseaduskond“; vaid on paigutatud VSK-na XI köitesse, mis sisaldab riikliku heaolu (blagoustroistvo) seadustikud. Järelikult, vastavalt 2. §-ile neil juhtudel, mis pole leidnud normimist KSK-nas, kuhu tuleb asetada ka kaubanduseõigus, on kohaldatav üleriiklik õigus, s. t. VSK-na XI köitesse paigutatud Ustav Torgovyj, viimasest ei oma siin maksvust ainult need normid, milles sellekohane otsene tähendus. Nii siis, üleriiklikud kaubanduseseadused on kohaldatavad Baltimail üldreeglina, kuni pole tõestatud, et mõni neist pole maksev siin seaduseandja enese tahtel.

III. Säärase põhjenduse vastu vaidleb kindlikult Trivus⁵⁵. Ta küsib, on siis see asjaolu, et kaubanduseseadused on paigutatud VSK-na XI, aga mitte X köitesse, mõõduandev Ustav Torgovyj kohaldamiseks Baltimail? Pole kellelegi teadmata, kui kõikuval alusel baseerub VSK-na süsteem: tema tsiviilõiguslikke norme leiame pea igast köitest. Kas võime

⁵⁴ Osnovnye Gosud. zakony, izd. 1906, VSK I k., 1. j.

⁵⁵ Trivus, M. — o. c., lk. 57.

väita, et Ustav Torgovyj ja võõrusundite seadustik, mis asuvad VSK-na ühes ja samas kõites, on sisult enam sugulased, kui sama Ustav Torgovyj ja Tsiviilseadustik, millised paigutatud kumbki isekõitesse? Selliseil tingimusil on väga hädalohtlik ning kasuta viidata VSK-na süsteemile, mis ei suuda kõigutada iga juristi teadvuses püsiva vahenditu sideme tähendust kaubanduse- ja tsiviilõiguse vahel. Säärased on Trivuse vastuväited.

IV. Rezon'i ja prof. Fedorov'i vaatega ei lepi ka prof. Erdmann.⁵⁶ Tema arvamuse järgi kattuvad kaubanduseseadused oma mõistelt täielikult tsiviilseadustega, sest: 1) kaubatoiming on vaid tsiviilõigusliku vastava toimingu alaliik, nii nagu seda käsitletakse ka paljudes õpikuis; 2) kaubanduse-, veksl- ja mereõigus akadeemiliste distsipliinidena on eraldatud üldtsiviilõigusest, väljudes puht-otstarbekohasuse seisukohast, kuid mitte loogilisil kaalutlusil; 3) BES-es on arvukas hulk puht-kaubanduseõiguslikke norme. Lähtudes sellest, et kaubanduseõigus on esitatud mõttes ka tsiviilõigus, järeldab prof. Erdmann, kaubanduseõigus omavat Baltimail samast erandseisukohta (Ausnahmestellung) üleriikliku suhtes kui kohalik tsiviilõiguskski.⁵⁷

V. Kui ei peaks peetama küllaldaselt kaaluvaks Trivuse ja prof. Erdmann'i väiteid prof. Fedorov'i, Rezon'i ja

⁵⁶ Prof. Erdmann — o. c., lk. 216.

⁵⁷ Samas artiklis (lk. 212) avaldab prof. Erdmann arvamuse, nagu oleks mainitud sissejuhatus kohaldatav ainult KSK-na I-le ja II-le kõitele mitte aga III-le, millel oma eriline sissejuhatus: „v. Raison vergisst bei seinem Hinweis auf das Voraussenden der Einleitung von Band I des Prov.- R. woraus er den Schluss zieht, dass die Einleitung nicht zu Band I allein gehören könne, dass damals (1845) zwei Bände des öffentlichen Rechts erschienen sind mit gemeinsamer Einleitung und dass Band III (1864 erschienen) seine eigene Einleitung besitzt“ (lk. 212, märkus 6). Samal seisukohal asub ka Lutzau, H. — „Studien und Kritiken zum ostseeprovinziellen Privatrecht“, I k., Riga 1908, lk. 48. Selle vaate lükkab ümber põhjendatult prof. Fedorov — „Vvedenie v kurs gražd. prava gub. pribalt.“, lk. 66. Asi seisab nimelt selles, et vaatamata mainitud sissejuhatuses §-ide numeratsiooni vahenditule sidemele KSK-na I kõitega, omab see sissejuhatus näiliselt ühist tähendust kogu KSK-nale, iga tema kõitele. See asjaolu ei nähtu ainult sellest, et see sissejuhatus on asetatud KSK-na I kõite ette, aga mitte tema koosseisu, vaid ka nende §-ide sisust, millel on täiesti üldine iseloom.

Bukovskij' arvamuse ümberlükkamiseks, siis lubatagu meile appi võtta KSK-na sissejuhatuse 3. §-i ajalooline tõlgendamine. Mainitud 3. § on üle võetud keiserliku kantselei II osakonna tööaruannete sellest osast, kus vene õiguse mõjupiirkond leidis lähema määritelu kohaliku, balti õiguse suhtes. Selles §-is on täpsalt loendatud need seadused, mis jäid maksma, Baltimail muutumatult. Need viis liiki seadusi — 1) ametiasutiste ja 2) seisuste kohta käivad seadused, 3) tsiviilseadused, 4) tsiviil- ja 5) kriminaalkohtupidamise seadused — krahv Speranskij' poolt tehtud plaani järgi, mis kinnitati Vene keisri poolt, moodustavadki KSK-na ainekogu ning see on leidnud väljendi mainitud 3. §-is.⁵⁸ Seepärast, küsimuse otsustamiseks, kas kattuvad kaubanduse-seadused tsiviilõiguslikekudega KSK-na mõttes, tuleb meil tutvuda Speranskij' vaatega, kes on ju nim. §-i autoriks. Nagu see nähtub ajaloolisist andmeist, mõistis Speranskij vene ja kohaliku õiguse kodifitseerimise töodes tsiviilseaduste all kõike seda, mida mahutavad lääne-euroopa tsiviil- ja kaubanduseõiguse koodeksid kokku.⁵⁹ Järelikult ei peaks olema mingit kahtlust, et KSK-na sissejuhatuse 3. §-is ette nähtud tsiviilseadused katavad täiel määral ka kaubandus-õiguslikud normid.

VI. Isegi siis, kui liitume vastasseisukohaga, võime tõestada, et KSK-na sissejuhatuse põhjal ei kaotanud maksust kohalik kaubanduseõigus alates 1845. a. ja seda järgmisil kaalutlusil:

1) Seaduste loend KSK-na sissejuhatuse 3. §-is ei ole piisav, täielik: seal ei loendata kõiki kohalikke seadusi, vaid ainult neid, millest pidi moodustuma KSK, nii näit. ei nimetata seal kohalikke talurahvaseadusi, mis ometi maksid siin.⁶⁰

⁵⁸ Vrd. „Istoritsesk. svedenija...“ lk. 192; Keisri käskkiri Senatile 1. juulil 1845 (PSZ 19146)

⁵⁹ Pachman, S. V. — „Istorija kodifikatsii graždanskogo prava“, II k., SPB 1876, lk. 14.; „Archiv istoritseskich i praktitseskich svedenij otnosjaščichsja do Rossii“, — Kalatšova, II r. (1859). lk. 4; „Obozrenie istoritseskich svedenij o Svide Zakonov“ SPB 1833, lk. 123. jj.; Šeršenevitš — I c., I k., lk. 49.

⁶⁰ Eestimaa Talurahvaseadus — 23. maist 1816. a. (PSZ 26278), Kuramaa Talurahvaseadus — 25. aug. 1817. a. (PSZ 27024) ja Liivimaa Talurahvaseadus 26. märts. 1819 (PSZ 27735). Hiljem nim. Eesti- ja Liivimaa Talu-

2) Nagu see nähtub kohaliku õiguse kodifikatsiooni kohta käivaist ajaloolisist andmeist, kavatses keiserliku kantselei II osakond välja anda kohaliku õiguse neid osi, mis moodustasid erandi vene üldõigusest ja mis ei leidnud aset KSK-nas, VSK-na lisadena, viimase plaani järele ning nende artiklite juurde, kuhu nad sisuliselt kuuluvad.⁶¹ See kavatsus on ka osaliselt teostatud: kui Baltimail 1889. a. teostati kohtureform, paigutati TsKpS-esse 1805. art. lisana: „Ajutised reeglid kaubanduseasjade menetluse kohta Baltimaade kubermangudes“, ja 1899. art. lisana: „Ajutised reeglid maksujõuetuse-asjade menetluse kohta Baltimaade kubermangudes“. Samane nähe kõrdub ka Ustav Torgovyj's, kus leiame Baltimaade kohta käivaid norme, näit. art. 498 ja 508 lisadena.

3) Isegi mõningas Vene seaduseandliku võimu aktis leiame kinnitust asjaolule, et oli kavatsus kodifitseerida kohalikku kaubanduseõigust.⁶² Võidakse küsida, kui Vene seaduseandluse võimul oli selline kavatsus, miks ei teostanud ta siis seda täiel määral, kas erikoodeksi või VSK-nda paigutatud lisade näol? Üksikasjalikuma vastuse sellele anname allpool, kuid siin juhime tähelepanu vaid järgmisele faktile. Juba läinud sajandist alates töötas end. Vene riigis tsiviil-seadustiku eelnõu koostav komisjon, seades enesele sihiks kaotada Venes dualism eraõiguse valdkonnas ning kavatsedes laiendada osa projektis leiduvate kaubandusõiguslikkude normide maksvust ka end. balti kubermangude kohta, näit. seadusi aktsiaseltsingute, muutuva koosseisuga seltsingute, kindlustamise, esitaja paberite ning kaubatoimingute kohta.⁶³

VII. Käesoleva peatüki arutelu lõpp-tulemusena oleme kindlaks teinud järgmised tõsiolud:

1. Liivi- ja Eestimaa, nende ühendamise momen-

rahvaseadus asendati uutega, nimelt 5. juul. 1856 (PSZ 30693) ja 13. nov. 1860. a. (PSZ 36312) seadustega, kusjuures Saaremaa kohta jäi maksmata 26. märtsi 1819. a. seadus (PSZ 27735). Vrd. Fedorov — „Vvedenie v kurs gražd. prava gub. pribalt.“, lk. 31, märk. 1; lk. 42, märk. 2.

⁶¹ Vrd. „Istoritšeskija svedenija...“ lk. 192.

⁶² Vrd. näit., 14. dets. 1842. a. (PSZ 16331) käskkirja, mille juures peatume pikemalt allpool.

⁶³ Vrd. „Proekt graždanskago uloženiya“, kniga V, tom I, lk. XXXVIII; prof. Tjutrjumov — „Graždanskoe pravo“, izd. II, Tartu 1927, lk. 5.

dil Vene riigiga 1710. a., maksid oma erilised kaubanduseseadused ja tavad.

2. Need kohalikud kaubanduseseadused ja tavad kinneldati Peeter Suure ja ta järeltulijate poolt, olgugi teatud klauslitega, millel aga ei ole olulist tähendust kohaliku kaubanduseõiguse eraõiguslikele normidele.

3. Baltimail maksnud õiguste kinneldamisaktist *statu quo ante* järgneb iseenesest, et end. kaubanduseseaduste muutmiseks on vajalik vähemalt Vene seaduseandliku võimu eriakt.

4. Meile teada olevail andmeil ei ole sellist eriseadust, mis oleks tühistanud korraga kõik siin maksnud kohalikud kaubanduseseadused; olgugi et mõne juristi arvamus järgi säärane tähendus tahetakse anda KSK-na sissejuhatusele, eriti viimase 3. §-ile, ei saa me sellega nõus olla, sest mainitud artiklite põhjal ei ole end. vene kaubanduseseadused kohaldatavad siin kui *ius generale*.

II peatükk. End. vene kaubanduseseaduste maksyuse ulatus kaubanduseõiguse allikatena Eestis.

§ 6. Eesti ja end. vene seaduseandlus küsimuses, kuivõrt maksavad siin end. vene kaubanduseseadused.

I. Meie arutelu eelmise peatüki lõpptulemusena mainisime end. vene kaubanduseseaduste kohta, et nad ei ole kohaldatavad siin kui *ius generale*. Seda väidet ei kõiguta ka see fakt, et siin puudus ja puudub praegugi veel kohalik kaubanduseseadustik, milline näht aga ei tee olematuks kohaliku kaubanduseõiguse olelust, mis erineb end. vene omast. See asjaolu, olgugi iseenesest küllalt selge, leiab kinneldust järgmistes end. vene seaduseandluse aktides:

1. 14. dets. 1842. a. käskkirjaga⁶⁴ normiti olukord, mis võib tekkida laevade kokkupõrkumisel Balti meres. Selle seaduse 3. punktis määritletakse: Baltimaade kaubanduseseaduste koostamiseni kohaldatagu ülalnimetatud juhtudel (s. t. laevade kokkupõrkumistel tekkinud) kohalikke seadusi ning õigusi, niivõrt kui need pole muudetud eriseaduste ning korraldustega: kui sellistes juhtudes on

⁶⁴ PSZ 16331; vrd. „Livländische Gouvernements-Regierungs-Patente“, 16. märtsi 1847. a. patent nr. 18.

üheks pooleks fiskus, siis kohaldatagu vene seadusi, kuna kohalikes seadusis pole selleks kindlaid reegleid.

V. Bukovskij, tõestades ühes artiklis⁶⁵ vene Kaubanduseeadustiku maksvust Läti vabariigis, väidab, üldmainitud käskkiri omavat ainult protsessuaalõiguslikku tähendust. Meie ei vaidle selle vastu, et selle käskkirja 1., 2., 4. ja 5. punkt lahendavad seda juhtu protsessuaalõiguslikust lähtekohast, kuid sellest ei või ometi järeldada, nagu seda teeb Bukovskij, et see käskkiri lahendab laevade kokkupõrkumise küsimuse ainult protsessuaalsest küljest, kuna 3. punkt on oma olemuselt puht materiaaalõiguslik norm. Seda kinneldab ka see asjaolu, et nim. punkt on paigutatud VSK-na koostajate poolt Ustav Torgovyj'sse materiaaalõiguslike normide hulka 498. art. lisana. Teiseks pole selles midagi isäralikku, et 1842. a. käskkirjas on protsessuaalõiguslikud normid kõrvuti materiaaalõiguslikega. Tarvitseb ainult meelde tuletada, et Ustav Torgovyj'st on eraldatud alles tema 1887. a. väljaandes kaubanduseprotsessi kohta käivad normid.

Peale selle väite avaldab Bukovskij samas artiklis veel ühe teise arvamuse. Kui leppida sellega, ütleb tema, et mainitud 3. p. on materiaaalõiguslik, siis see asjaolu ei eita isenesest seda võimalust, et seaduseandja on muutnud hiljem oma seisukoha kohaliku kaubanduseõiguse kodifitseerimise küsimuses, nagu see on teostunud kohalikkude tsiviil- ja kriminaal-kohtupidamise koodeksite koostamise kavatsuse suhtes, mis pidid moodustama KSK-na IV ja V köite. Selle väite kinnelduseks Bukovskij viitab ainult KSK-na sissejuhatusele, kust ta järeldab, et kõigis neis kaubanduseõiguslikes küsimusis, mis pole normitud BES-es, on kohaldatav Ustav Torgovyj. Kuid ka subsidiaarõigusena ei või end vene kaubanduseeadused Baltimail kõne alla tulla. Nagu juba meie arutelu 5. §-ist peaks nähtuma, kattub kaubanduseõigus KSK-na mõttes täielikult tsiviilõiguse mõistega, järelikult on temal end. vene üleriikliku kaubanduseõiguse suhtes sama erandseisukoht kui kohalikul tsiviilõiguselgi. Kui end. vene Tsiviilseadustik (VSK-na X köite 1. jagu) ei esine subsidiaarõigusena BES-ele, millist vaadet

⁶⁵ Bukovskis — o. c. Läti Kohtumin. Teatajas („Tieslietu Ministrijas Vēstnesis“) 1924. a. — nr. 8, lk. 321 jj.

meie arvates küllaldaselt põhjendavad prof. C. Erdmann⁶⁶ ja H. Lutzau,⁶⁷ siis järelikult ka end. vene kaubanduseõigus ei oma maksvust siin kohaliku kaubanduseõiguse suhtes subsidiaarõigusena.

2. Kohaliku kaubanduseõiguse olelust Baltimail tunnustab Vene seaduseandlik võim ka hiljem, nimelt 1889. a. kohtureformi teostamisel siin. Sellest ajast põlvneb TsKpS-e 1805. artikli lisa, milles käsitletakse „Ajutisi määrusi kaubanduseasjade menetluseks Baltimail“. Mainitud lisa 18. § lausub: „Neil juhtudel, mille kohta ei ole täpsaid ja selgeid seadusi, kohus võtab juhiseks kaubandusetava“. 19. § määritleb kaubanduseõigusliku tava kindlakstegemise viisi. Ametlikes motiives neile kahele §-ile öeldakse: „Seetõttu et Balti kubermangud ei oma erilist kaubandusekoodeksit ning et taval, eriti kaubanduseasjades, on siin eriti suur tähtsus, määritletakse, et neil juhtudel, mille kohta ei ole täpsaid seadusi, kohus võib juhiseks võtta tava, näidates viisi viimase kindlakstegemiseks“. ⁶⁸ — Ei ole huvituseta siinkohal märkida 1889. a. kohtureformi novelli kommentaatorite Gassmann'i ja Nolcken'i⁶⁹ vaadet mainitud küsimuses. Ka nemad väidavad, et kuna kaubanduseseadusi Baltimail pole veel kodifitseeritud, tuleb kohaldada kõigil neil juhtudel, miliste kohta ei ole laiendatud üleriiklikkude seaduste maksvust, kohalikes kaubanduseõiguse allikais leiduvaid norme.

3. Ka see asjaolu, et kohalikud kaubanduseõiguse allikad maksid siin nende tühistamiseni, leiab kinneldust vene seaduseandluse aktides. Juhime vaid tähelepanu 1889. a. kohtureformi teostamiseseadus 77. §-ile, vastavalt millele tuli edasi arutada endiste kohalikkude seaduste järgi neid maksujõuetuse asju, mille kohta oli välja kuulutatud konkurss juba enne kohtureformi elluviimist.⁷⁰

⁶⁶ Prof. Erdmann — „System des Privatrechts der Ostseeprovinzen“, I k. (1889), lk. 10, samuti tema artikkel ajakirjas „Zeitschrift für Rechtswissenschaft“, X aastakäik (Dorpat 1891), lk. 210 jj.

⁶⁷ Lutzau. H. — „Studien und Kritiken zum ostseeprovinziellen Privatrecht“, I k., Riga 1908, lk. 40 jj., kus mainitud küsimuse kohta leiame võrdlemisi täieliku käsitelu ja vastava literatuuri ülevaate.

⁶⁸ Gassmann ja Nolcken — l. c., lk. 261.

⁶⁹ Ibidem, lk. 261 märkus.

⁷⁰ Ibidem, lk. 661.

4. End. Vene seaduseandluses leiame märkmeid ka selle kohta, et vene üleriiklik seadus iseenesest ei tühista vastavat kohalikku normi, sest „*lex posterior generalis non derogat legi priori speciali*“, milline põhimõte on väljendatud üldiselt Vene Põhiseaduste 79. §-is (VSK-na I k.) ja eriliselt Baltimaade kohta 9. nov. 1853. a. keisri poolt kinneldatud Riiginõukogu arvamuses (PSZ 27843), millele vastavalt kohalikud seadused säilitavad oma jõu seni kui nad pole tühistatud. Järelikult ka mitmesuguse aja kestel välja antud vene kaubanduseseadused ei oma *eo ipso* Baltimaade kohta seaduse jõudu.

II. Ülalloendatud end. Vene seaduseandluse aktide põhjal võime väita küll järgmist:

1. Niihästi KSK-na koostamise kui ka 1889. a. kohtureformi teostamise ajajärgul tunnustas Vene seaduseandlus kohalikkude, vene õigusest erinevate kabanduseseaduste olelust, olgugi et puudus kodifitseeritud kohalik kaubanduseõigus.

2. Samuti tunnustati kohalikkude kaubandusestapade olelust, mida kohus peab võtma juhiseks küsimuste otsustamisel, mille kohta puudub täppis ja selge seadus.

3. Vene kaubanduseseadused ei oma jõudu kohalikkude kaubanduseseaduste muutmiseks *eo ipso*, seepärast säilitavad viimased oma maksvuse nende muutmiseni.

4. Vene seaduseandlikul võimul oli kavatsus kodifitseerida kohalikku kaubanduseõigust.

III. Eesti seaduseandlus on asunud hoopis teisele seisukohale. Täiesti loomulik on see näht, et Põhiseaduse 4. §-i ja „Ajutiste administratiivseaduste“⁷¹ I seaduse 2. §-i põhjal loetakse meil maksvaks end. vene eraõiguslikest kaubanduseseadusist kõik need, mille maksvus oli laiendatud Baltimaade kohta ja mis siin jõus olid 1917. a. 24. oktoobrini, niivõrt kui nad pole muudetud hilisemate seadustega, ja samal alusel avalikõiguslikest need, mis normivad end. vene avalikõiguslikkude kaubandusse puutuvate asutiste ja instituutide organisatsiooni, niivõrt kui nad on üle võetud prae-

⁷¹ RT 1918, 1.

guses Eestis. Kuid meie seaduseandlus on sellest õigest seisukohast veel kaugemale kaldunud: ta loeb maksvaks. meil end. vene kaubanduseseadused tervikuna, *in toto*. Näitena lubatagu nimetada 1928. a. 22. märtsi „Merimeeste seadust“, ⁷² mille 76. §-is tühistatakse terve rea Ustav Torgovyj' eraõiguslike normide maksvus, mis ometi meil seaduse jõudu ei oma, järelikult tühistatakse maksvusetut seadust. Millega on meil siin tegemist? Mitte millegi muuga, kui meil mittemaksvate end. vene kaubanduseseaduste usuaalse retseptatsiooniga. Põhjuseks — heatahtlik usk nende maksvusse, mille põhjustanud peamiselt selgusetus mainitud küsimuses. Muidugi, kui mõnes meie seaduses viidatakse otseselt mõnele end. vene kaubanduseseadusele või Ustav Torgovyj' mõnele artiklile ja loetakse *expressis verbis* teda siin maksvaks, olgugi et ta seda siiani ei olnud, siis tõstetakse sellega see seadus või artikkel maksva seaduse astmesse Eesti Vabariigis.

§ 7. Kohtutegelus küsimuses, kuivõrt maksavad siin end. vene kaubanduseseadused.

I. Kohaliku kohtu vanemast praksisest on meil võimalus kasutada arutatava küsimuse kohta kahjuks ainult W. Zwingmann'i poolt koostatud 8-kõitelist kohtuotsuste kogu: „Civilrechtliche Entscheidungen der Riga'schen Stadtgerichts“ (Riga 1871—1888), sisaldav otsuseid ka kaubanduseasjus. Teiste kohalikkude kohtute tegelus erineb arvatavasti üldiselt vähe Riia kohtute praksisest. Viimase tegelus on meile erilise tähtsusega mitte ainult seepärast, et Riia linn moodustas ikkagi end. Balti kubermangude kaubanduseilma keskuse, vaid ka seepärast, et need kohtuotsused põlvnevad ajajärgust, mis oli enne kohaliku 1889. a. kohtureformi teostamist ja kus teotsesid kohalikes kohtuis peamiselt kohaliku päritoluga kohtunikud, kes peaksid võrdlemisi hästi tundma kohaliku õiguse allikaid. Ei saa ka nimetamata jätta, et Riia linnakohtute otsused on võrdlemisi põhjalikult motiveeritud.

Riia kohtute tegeluses ei leia me viiteid neile kaubanduseõiguse allikaile, mis maksid siin Liivi- ja Eestimaa vallutamise momendil Vene riigi poolt 1710. a., välja arvatud vaid

⁷² RT 1928, 28, art. 145, § 76.

Riia linnaõigus, mida tsiteeritakse mõned korrad merenduse küsimusis.⁷³ Rootsi 12. juuni 1667. a. mereõiguse kohta tähendas prof. Bunge juba läinud sajandi keskpaiku, et uusim praksis seda seadustikku siin enam ei kohalda.⁷⁴

Neis kohtuotsuseis leiame vene kaubanduseõiguse retseptiooni algeid. Nii näit., ühest 1876. a. kohtuotsusest⁷⁵ loeme, et Vene 1832. a. Veksliseadustik on kohaldatav ka Riias, olgugi ainult materiaaõiguslikus osas. Selle seadustiku tarvitamine toimub, nagu seletatakse kohtuotsuse motiivides „durch den hiesigen Gerichtsgebrauch vollzogenen Reception“. Kas kohalik kohtupraksis suhtus sama heatahtlikult vene kaubanduseõiguse teistesse osadesse, ei ole võimalik määratella täieliku täpsusega. Kohtuotsuseis esineb ta võrdlemisi harva, peamiselt merenduse küsimusis, ja siingi, väheste eranditega, avalikõiguslikkude eelduste kinnelduseks. Ainult üksikuis otsuseis viidatakse ainuüksi vene kaubanduseseadusile.⁷⁶ teistes kohtades tsiteeritakse Ustav Torgovyj'd koos kohalikkude ja välismaa kaubanduseseadustega.⁷⁷ Kuid on ka otseseid väljendeid selle kohta, et Ustav Torgovyj maksab Baltimail niivõrt kui ta sisaldab norme, mille maksvus on laiendatud selle territooriumi kohta seaduseandluse eriaktiga.⁷⁸ Edasi leiame ka selliseid juhte, milles ei

⁷³ Zwingmann — o. c., näit., IV köites — otsus nr. 681; V k. — nr. nr. 937, 950; VII k. — nr. 1484.

⁷⁴ Bunge — „Das liv- und esthländische Privatrecht“, II väljaanne, Reval 1847, § 215, märkuse c 3. lõige.

⁷⁵ Zwingmann — o. c., IV k. — nr. 662, lk. 430.

⁷⁶ Ibidem, näit.: IV k. — nr. nr. 681, 682; V k. — nr. 955; VI k. — nr. 1226 jt.

⁷⁷ Ibidem, näit.: IV k. — nr. 634; V k. — nr. nr. 946, 947, 950; VI k. — nr. nr. 1213, 1227; VII k. — nr. 1484 jt.

⁷⁸ Ibidem, I k. — nr. 119, lk. 254: „Weder im Russischen Strafbuch, noch im Russischen Handelsgesetz, welches letztere übrigens hier nur insoweit Anwendung finden darf, als dasselbe durch besondere Erlasse der Reichsregierung auch auf die Ostseegouvernements ausgedehnte Bestimmungen enthält, finden sich irgend welche Vorschriften, durch welche Zeitkäufe von Actien, oder Interimscheinen, oder sonstigen Wertpapiere zu einem festen Preise verboten wären. Die von dem Appelanten angezogene Stelle des X. Bandes der Reichsgesetze, d. i. des Russischen Civilrechts, entzieht sich dagegen von selbst jeder Beurteilung von Seiten des hiesigen Richters, weil die Wirksamkeit dieses Civilrechts sich nicht auf die Ostseegouverne-

lubata 'Ustav Torgovyj' artiklite kohaldamist teatud küsimusis,⁷⁹

II. Võib tekkida küsimus, kui kohalik kohtutegelus läinud sajandi teisel poolel peaaegu üldse enam ei kohalda kaubanduseõiguse vanu allikaid ning võrdlemisi harva viitab vene kaubanduseseadusele, millised olid siis siin peamised õiguseallikad kaubanduseasjade lahendamisel? Eeskätt tuleb mainida taba, mis arenes eriti alates 19. sajandi 60. aastaist ühenduses 1860. a. Saksa Üldise Kaubanduseseadustiku (ADHGB, Allgemeines deutsches Handelsgesetzbuch) ilmumise ning samuti kohalikkude linnade magistratuuride ja kohtu praktilise mõjul.^{79*} Sama kinneldavad ka vene tsiviilkoodeksi eelnõu koostajad, kes väidavad, et vene kaubanduseõiguslik taba, nagu see selgunud kommerts-kohtute tegelusest, võlgneb oma päritolu suurel määral Saksa 1860 a. Kaubanduseseadustikule.⁸⁰ Viimast ei kohaldata Baltimail kui maksvat seadust, vaid „als der Ausdruck der vorgeschrittenen Theorie und der Rechtsüberzeugung der Handelswelt“⁸¹, või ainult „sofern es sich um Errungenschaften der neuern Doctrin handelt“.⁸² Kaubanduse-taba omas Baltimaade kohta erilist tähendust, asjata ei öelda Riia kohtu ühe otsuse motiivides „dass wir trotz mangelnder Codification ein provinzielles Handelsrecht besitzen“⁸³ ning ühes teises valgustatakse selle provintsiaal-kaubanduseõiguse koosseisu lausega: „dass das hiesige Handelsrecht auf selbstständiger Grundlage, nämlich dem gemei-

ments und die Stadt Riga erstreckt, sondern in diesem Rechtsgebiet nicht einmal subsidiäre Geltung hat. Einzig das Provinzialrecht ist dagegen die Rechtsquelle, aus welcher geschöpft werden darf, um eine aus dem hiesigen Verkehrsleben zwischen Hiesigen aufgetauchte Rechtsfrage zu beantworten“ (minu harvendused V. N.).

⁷⁹ Ibidem, V k. — nr. 950, lk. 485 jt.

^{79*} Vrd. Lutzau, H. — „Ein Beitrag zur Lehre von den Quellen des in den russischen Ostseeprovinzen geltenden Handelsrechts“ (Blätter f. vergl. Rechtsw. und Volkswirtschaftslehre, V aastakäik, Berlin 1909/1910, lk. 265 jj.); samuti Loebers, A. — I. c., lk. 28.

⁸⁰ Vrd. „Proekt gražd. uloženiia“, V r., I k., lk. XXIX.

⁸¹ Zwingmann — o. c., I k. — nr. 152, lk. 316.

⁸² Ibidem, IV k. — nr. 653, lk. 411.

⁸³ Ibidem, VIII k. — nr. 1611, lk. 209.

nen Rechte und der hiesigen Handelsgewohnheit beruht“.⁸⁴ Kohalik taba on tunnustust ja fikseerimist leidnud isegi end. Vene seaduseandluse aktides, nimelt TsKpS-e 1899. artikli lisa 22. §-is, milles räägitakse nõuetest, mis kohaliku tava järgi on kindlustatud pandiõigusega. See viide kohalikule tavale on tehtud täiesti teadlikult, sest nagu nähtub selle artikli ametlikest motiivist, see klausel tunnistati tarvilikuks.⁸⁵ Samuti Vene Senat oma Ts. Kass. Depart. 1900. a. otsuses nr. 27 tunnistas kaubandusetavad, mis avaldatud börsikomitee poolt käsiraamatuis, „sunduslikeks, seadust asendavaiks normideks“.⁸⁶

Riia linnakohtute otsuseid motiveeritakse sageli kaubanduseõiguse üldtunnustatud reeglitega, või õiguse üldreeglitega, või üldmaksvate mereõiguse põhimõtetega, või jälle üldõiguse (gemeines Recht, gemeinrechtlich) teooria ning praksisega j. t.,⁸⁷ kusjuures selliselt põhjendatud argumente kinneldatakse viidetega vene, prantsuse ja saksa kaubanduse-seadustikele, inglise kaubandusetavale või saksa tuntud õpetlaste töödele ja saksa kohtu praksisele.⁸⁸ Viimaks, mereõiguses kohaldata ka Riia börse usantse (Rigaer Börsen Usancen.).

Nii näeme, et Riia linnakohtud, tunnustatud kohaliku kaubandusetava ja väikeses ulatuses retsipeeritud vene kaubanduseõiguse kõrval, kasutasid peamiselt saksa õpetlaste töödes avaldatud või üldõiguses väljendatud seisukohti, millega ongi seletatav esimesel pilgul võõrastav näht, et kohtuotsustes ei viidata sageli üldse seadusele ega tavale.

III. Mis puutub kohtutegelusse mainitud küsimuses peale 1889. a. kohtureformi teostamist, siis siin pole kättesaadav meie kohalikkude kohtute vastav dokumen-

⁸⁴ Ibidem, VIII k. — nr. 1616, lk. 225.

⁸⁵ Vrd. Gassmann ja Nolcken — I. c., lk. 293.

⁸⁶ Vrd. prof. Nolde — I. c., lk. 508.

⁸⁷ Zwingmann — o. c., II k. — nr. 227; III k. — nr. 438; V k. — nr. 947; VI k. — nr. 1213; VII k. — nr. 1405; VIII k. — nr. 1658 jt.

⁸⁸ Näit.: Endemann — „Handbuch des Handels-, Wechsel- und Seerechts“, Thöl — „Handelsrecht“, Lewis — „Das deutsche Seerecht“, Kalteborn — „Seerecht“, Mirus — „Preussisches Seerecht“, Busch — „Archiv für Handelsrecht“, Renaud — „Wechselrecht“, Borchard — „Sammlung der Wechselgesetze“, Goldschmidt's Zeitschrift für Handelsrecht, Seufferts Archiv jt.

taalne materjal. Kuid seda võime silmas pidada, et läinud sajandi 90. aastaist algab Baltimail venestamisajajärk, mille järeldusena kohalikud ametiasutised, loomulikult ka kohtud, komplekteeriti harilikult umbkeelsete venelastega. Ja me vist ei eksi oletades, et sellest momendist alates kohaldati siin enamikul juhtudel vene kaubanduseseadusi küsimust tõstmata, kas nad siin üldse maksavad või mitte, sest need kohtunikud tundsid ju peamiselt vene õigust.

Olgugi et meie ei leia Vene Senati Tsiv. Kass. Departemangu ametlikult avaldatud otsuseis käesoleva küsimuse otsest lahendust, siiski ometi mõnes Senati avaldamata resolutsioonis ja käskkirjas, mida võime leida Bukovskij' BES-e kommentaaris, on otseselt öeldud, et Ustav Torgovyj tervikuna ei leia kohaldamist Baltimail.⁸⁹ Samasuguseid otsuseid leiame ka Ustav Torgovyj üksikute osade ja artiklite kohta.⁹⁰ Kuid ei saa ka mainimata jätta, et Vene Senat on kohaldanud siiski teatud juhtudel Ustav Torgovyj'd Baltimaa päritoluga kaubanduseasjade, eriti merendusse puutuvate küsimuste lahendamisel.⁹¹

IV. Meie Riigikohtu tegelusest leiame Tsiviilosa-konna kaks otsust, mis puudutavad otseselt mainitud küsimust. Ühes neist, nimelt 21. veebruarist 1924. a. nr. 41, Riigikohus väidab, et Vene Kaubanduseseadustikku „kui eriseadust tuleb tarvitusele võtta Balti Eraseaduse ees“. Teises otsuses, nimelt 10. märtsist 1920. a. nr. 1, peatub Riigikohus üksikasjalikumalt selle küsimuse juures. Selle otsuse motiivist loeme järgmist: „Ka teisel ei ole Balti kohalikkudes seadustes mingit erimäärusi aktsiaseltside kohta, mis ka arusaadav, sest aktsiaseltsid on kõigi oma iseäraldustega uuema aja sünnitus. BES § 4266 lisamärkus määrab, et aktsiaseltsid ja maa krediitasutused käivad oma eripõhikirjade (saksakeelses tekstis „Statuten“)

⁸⁹ Vrd. Bukovskij, V. — „Svod graždanskich uzakonenij gubernij Pribaltijskich s prodolž. 1912—1914 g. g. i s raz'jasnenijami v 2 tomach“ Riga 1914, BES-e 4256. §-i seletustes toodud Senati resolutsioon Saare asjus nr. 3890/94, samuti sama artikli seletustes Senati ukaaz Schilleri asjus nr. 62/97.

⁹⁰ Ibidem. 4258. §-i seletustes Senati resolutsioon Goldsteini asjus nr. 6007/904; 3447. §-i seletustes Senati resol. Mironovitši asjus nr. 5405/903; 4173. §-i seletustes Ts. Kass. Dep. otsus Lausoni asjus nr. 9/92; 4254. §-i seletustes Senati resol. Riia linna asjus nr. 1097/10.

⁹¹ Ibidem, näit.: 4256. §-i seletustes Ts. Kass. Dep. otsus 135/1912.

alla ja et kaubandusliste ühisuste kohta iseäralised määrused Kaubanduseseadusse (v Ustave Torgovom) üles on pandud. Balti Seaduste Kogus iseäralikke kaubanduseseadusi ei ole, ei olnud ka nende eraldi väljaandmine Balti kohaliku Seadustiku väljaandmisel kavatsatud (Vaata Sissejuhatus Balti Kohalikkude Seaduste Kogule ja eraldi Sissejuhatus §3) Normid aktsiaseltside kohta leiduvad Vene Seaduste Kogu XI köite II jaos Kaubanduseseaduses (Ustav Torgovyj), 1 osa, 2. liik, 4 peatükk, mis omakord (§ 77) Vene tsiviilseaduste ja krediitseaduse juure juhatab“ (minu harvendused V. N.).⁹² Nagu neist kahest otsusest selgesti nähtub, maksavad meil Riigikohtu arvamus järgi end. vene kaubanduseseadused kui *ius generale*. Sellist väidet põhjendab Riigikohus peamiselt viitega KSK-na sissejuhatus 3. §-ile, milline tugipunkt end. vene kaubanduseseaduste kohaldamiseks siin üldreeglina osutub meie arvates vähe põhjendatuks, nagu see peaks küllaldaselt selguma meie arutelu 5. §-ist.

V. Kokkuvõttes võime öelda:

1. Käesoleva sajandi kohtutegelus meil ei viita 1710. a. siin maksnud kaubanduseseadusile.

2. Riia linnakohtud enne 1889. a. kohtureformi, samuti ka Vene Senat ei kohaldanud vene kaubanduseseadusi Baltimail üldreeglina, olgugi et nende tegeluses leiame selliseid otsuseid Baltimaa päritoluga kaubandusesajade kohta, mis toevad ainult vene kaubanduseseadusile, — milline näht annab vaid tunnistust vene kaubanduseõiguse osalisest usuaalsest retseptsioonist Baltimaade jaoks.

3. Erilist tähtsust kohaliku kaubanduseõiguse allikana omab taba, mille päritolu tuleb otsida peamiselt saksa õigusest — saksa 1860. a. Kaubanduseseadustikust ja saksa tuntud õpetlaste töist — ning kohalikkude linnade magistratuuride ja börsikomiteede tegelusest.

4. Meie Riigikohus loeb maksvaks siin end. vene kaubanduseseadused kui *ius generale*.

⁹² Küsimus Ustav Torgovyj' ja Vene Tsiviilseadustiku kohaldamise kohta aktsiaseltsingutele Eestis on väga vaieldav ja ühtlasi küsitav; loodame selle juures lähemalt peatuda „Õiguse“ ühes järgmises numbris.

§ 8. Millised ja mis määral maksavad siin end. Vene kaubanduseseadused.

I. Tugedes kõigele ülalöeldule, eriti aga sellele asjaolule, et end. Vene kaubanduseseadused ei võinud omandada maksvust Baltimail *ipso jure*, võime küll väita, et vene üleriiklikud kaubanduseseadused maksid Baltimail 24. oktoobrini 1917. a. järgmiseil tingimusil, samadel tingimusil maksavad nad ka meil, kuivõrt nad pole muudetud eestiaegsete seadustega:⁹³

1. Kui nad olid antud otseselt Baltimaade jaoks. Selliseid peaaegu ei ole: mõningaid materiaalõiguslikke norme leidub vaid TsKpS-e 1899. §-i lissas, mis omas maksvust ainult siin.

2. Kui nad kandsid avalikõiguslikku iseloomu, normides Baltimail teotsenud vene avalikõiguslikkude, kaubandusse puutuvate asutiste ja instituutide organisatsiooni ja korraldust, niivõrt kui nad on üle võetud praeguses Eestis ning ei ole vastuolus Eesti Vabariigi Põhiseadusega. Siia kuuluvad need seadused, mis reguleerivad riigi ja kaupmeeskonna vahelisi suhteid, viimaste õigusi ja kohustisi, nende teotsemistingimusi, samuti kauplemist soodustavate ja edendavate asutiste, näit. lootside korraldust jne. Viiteid neile seadustele leiame sageli meie seaduseandluse aktidest.⁹⁴

3. Kui nende maksvus oli laiendatud erilise normiga Baltimaade kohta. Siia kuuluvad näit.: 27. mai 1902 .a. Veksliseadustik⁹⁵; 20. märtsi 1911. a. seadus autoriõiguse kohta⁹⁶; 3. juuli 1916. a. seadus „kaubanduslikkude ja tööstuslikkude ettevõtete ülemineku kohta lepingute järgi ja samuti normide muutmise kohta, mille

⁹³ Vrd. prof. Bunge — „Das liv- und esthländische Privatrecht“, II väljaanne, Reval 1847, lk. 23 jj.

⁹⁴ Vrd. RT 1920, 131/132, I, 263 ja RT 1923, 26, I, 17; RT 1920, 37/38, I, 115 ja RT 1925, 183/184, I, 93; RT 1924, 77/78, I, 40, 14 jt. Vt. ka Tief, O. — „Sundnormide süsteemiline nimestik“, Tallinna 1925, lk. 301.

⁹⁵ Vrd. 27. mail 1902 keisri poolt kinneldatud Riiginõukogu arvamuse art. XIV Veksliseadustiku projekti kohta; vt. ka prof. Kaminka, A. — „Ustav o vekseljach“, 4. väljaanne, Kaunas 1928, lk. 22.

⁹⁶ Vrd. art. XII; vt. ka Kantorovitš — „Avtorskoe pravo“ SPB. 1911, lk. 96.

järgi loetakse maksvusetuks toimingud, mis on teinud võlgnik võlastaja kahjuks⁹⁷ j. t.

II. Kohaliku õiguse literatuuris läinud sajandist vaieldi küsimuse üle: kas on Balti kubermangudes kohaldatavad kõik need Vene Senati käskkirjad, ukaazid, mis sisaldavad seaduse promulgatsiooni, või ainult need, mis kohaliku kubermanguvalitsuse poolt on avaldatud „zur Wissenschaft“ või „zur Nachachtung“ kohalikus ametlikus häälekandjas, n.n. patentides? Tuleb tähendada, et publikatsiooni moment kubermangu ametlikus teatajas kas teadmiseks või täitmiseks ei otsusta seaduse maksvust Baltimaade kohta, sest: 1) Kubermanguvalitsus pole olnud kunagi seaduseandlikuks instantsiks ja 2) seaduse jõusse astumise määravad Vene Põhiseaduste⁹⁸ artiklid 84—97 j. t. seadused.⁹⁹ Seepärast on õige prof. Erdmann'i seisukoht, kes ütleb, et seadusest enesest tuleb otsida vastust küsimusele, kas teatud seadus on kohaldatav siin või mitte.¹⁰⁰

III. Jääb veel lahendada kaks küsimust, et lõpule jõuda küsimuse lahendamisega, kuivõrt maksavad meil end. vene kaubanduseseadused, ja nimelt:

1. Kuidas suhtuda neisse kaubanduseõiguse allikaisse, mille päritolu tuleb otsida rootsi ning veel varasemast ajast ja mis seni omavad veel seaduse jõudu?

2. Kuidas suhtuda neisse end. vene eraõiguslikesse kaubanduseseadusisse, mis ei ole otseselt antud Baltimaade jaoks ja mille maksvust ei ole laiendatud sellele maa-alale?

Esimesele küsimusele vastamine ei sünnita meile erilisi raskusi. Enamik neist vanust allikaist on muudetud end. vene kaubanduseseadustega, mis omandasid siin maksvuse, nii näit., kõik seadused, mis käsitlevad veksl- ja konkursiõigust. Nii jääb järele väike arv norme, peamiselt avalikõigusliku loomuga ning teatud osa seadusi

⁹⁷ „Sborn. uzak. i rasporjaženij Prav.“ 1916 — nr. 194, art. 1645, X jagu. Mainitud seadus on ära trükitud ka TsKpS-e Noor-Eesti väljaandes, Tartu 1923, lk. 443 jj.

⁹⁸ VSK-na I köite 1. jagu, 1906. a. väljaanne.

⁹⁹ Vrd. Lutzau — „Studien und Kritiken zum ostseeprovinziellen Privatrecht“, I k., Riga 1903, lk. 37—39, kus seda küsimust üksikasjalikult vaadeldakse ühes vastava literatuuri toomisega.

¹⁰⁰ Vrd. prof. Erdmann — „System“, I k., lk. 12.

mereõigusest. Näib, et me võime väita peaaegu eksimata, et kõik need seadused, niivõrt kui nad pole tühistatud ja asendatud teiste seadustega on muutunud nudum ius'iks, s. t. õiguseks, mis olgugi *de jure* maksab, kuid *de facto* enam ei kohaldata, nii imelik kui see ei paista ka olevat. See on seletatav kaubanduseõiguse omapärasusega, mis peab sammu pidama kiirestiarenevate elunõuetega, kuid mis ei suuda teha seda seaduste näol. Seepärast annab seaduseandja kaubandusetaavale erilise tähtsuse objektiivse õiguse kujundamisvormina, seades teda eelisseisukorda tsiviilseaduste suhtes. Mõningal juhul läheb praksis tegeliku elu nõuete sunnil veel kaugemale, asendades vanu seadusi tavaga ning modernsete seaduste ja õigusteaduse uusimate põhimõtete usuaalse retseptsiiooniga. Näib, et see väide on kohaldatav ka käesolevas küsimuses. Seepärast peame rõhutama veel kord tava erilist tähendust meil teiste kaubanduseõiguse allikate kõrval.¹⁰¹

Teisele küsimusele aitab vastata vene- ning eestiaegne seaduseandlus ja kohtupraktis. Näib õige olevat, kui väidame, et siin on toimunud nende end. vene eraõiguslike kaubanduseseaduste usuaalne retseptsiioon, mis pole antud otseselt Baltimaade jaoks ning mille maksvus pole laiendatud sellele territooriumile. Kui oleks maksnud aga see osa end. vene kaubanduseseadusist siin subsidiaarõigusena, siis neid saaks muuta ainult seaduseandlikul teel. Nüüd oleme aga nende suhtes hoopis paremas seisukorras: võime lakata neid tarvitamast, võime asendada neid teiste, modernsemate seaduste usuaalse retseptsiiooniga.

IV. BES-es leiame terve rea kaubandusõiguslike norme: äriteenijate kohta §§ 4172—4191¹⁰²; lasti veolepingu kohta sisevetel §§ 4254—4265¹⁰³; esitaja paberite kohta §§ 3120—

¹⁰¹ Helveetsia tsiviilseadustiku motiivides tunnustatakse otseselt seaduste muutmise, asendamise võimalust tavaga, kui fakti, mille vastu võitlemiseks seaduseandja on võimetu. Vrd. „Schweizerisches Zivilgesetzbuch. Erleuterungen zum Vorentwurf“ lk. 35 jj.

¹⁰² Vrd. Vene Senati Tsiv. Kass. Dep. otsust 1892. a. nr. 9 Lausoni asjus, toodud Bukovskij' BES-e kommentaaris 4173. §-i seletusena.

¹⁰³ Vrd. Vene Senati resol. Riia linna asjus nr. 1097/1910. a., milles öeldakse, et Baltimail lasti veolepingu kohta sisevetel ei ole kohaldatav

3130; lepingu sõlmimine äraolijate vahel ärikirjadega §§ 3134—3136; ostulepingu kohta, eriti ostueesõigus, ost proovi järgi, tagasiostuõigus jt., niivõrt kui nad on leidnud käsitelu §§ 3831—3943; materiaalkonkursiõiguse kohta,¹⁰⁴ millest tähtsamad §§ 47, 59, 1307, 1498, 1526, 1562, 1572, 1821, 2345, 2562, 2658—2662, 3046, 3424 (p. 2), 3942, 3947 (p. 4), 4003, 4018, 4129, 4130 ja 4320; mitmesuguste küsimuste kohta §§ 92, 104, 397, 414, 3137, 3243—3272, 3420, 3509 j. t. Kõik BES-es leiduvad kaubanduseõiguslikud normid on loomulikult eelisseisukorras usuaalselt retsipeeritud end. vene kaubanduseseaduste suhtes.

V. Meie kaubanduseõiguse allikate kohaldamisastmestik peaks olema meie arvates järgmine:

I./Esimeses järjekorras kaubanduseseadused järgmises astmestikus;

1. Meie Riigikogu poolt antud kaubanduseseadused.
2. End. vene kaubanduseseadused, mis maksid Baltimail 1917. a. 24. oktoobrihi järgmiseil tingimusil: a) kui nad olid antud otsest Baltimaade jaoks, b) kui nende maksvus on laiendatud erilise normiga Baltimaade kohta ja c) avalikõiguslikest need, mis on üle võetud praeguses Eestis. Kõik need end. vene kaubanduseseadused maksavad siin niivõrt kui nad pole muudetud eestiaegsete seadustega.
3. BES-es leiduvad kaubanduseõiguslikud normid, niivõrt kui nad pole muudetud 1. ja 2. punktis loendatud seadustega.
4. Usuaalselt retsepeeritutena: a) end. vene kaubanduseseadused, mis ei oma siin seadusejõudu 2. punktis loendatud tingimusil ja b) teised välismaa seadused.

II./Teises järjekorras kaubandusetaba.

III./Kolmandas järjekorras tsiviilseadused: a) mis antud Riigikogu poolt, b) mis leiduvad BES-es j. t.

Ustav Torgovyj' art. 204; see resol. on toodud Bukovskij' BES-e kommentaaris seletusena 4254. §-ile.

¹⁰⁴ Vrd. Gassmann ja Nolcken — l. c., lk. 268.

On enesestmõistetav, et kaubanduseasjades kohaldatakse esimeses järjekorras kaubanduseeadusi. Vaidlusi tekitab küll kaubandusetava ja tsiviilseaduste kohaldamise järjekord. Näib siiski õigem olevat seada kaubandusetava eelisseisukorda tsiviilseaduste suhtes: 1) sellise kohaldamisastmestiku on vastu võtnud enamik seaduseandlusi,¹⁰⁵ 2) seda pooldavad peaaegu kõik õiguseteoreetikud¹⁰⁶ ja 3) tuleb arvestada kaubandusetava erilist tähtsust meil.

¹⁰⁵ Vrd. prof. Šeršenevitš — l. c., lk. 66, eriti selle märkus.

¹⁰⁶ Vrd. ibidem, lk. 68, märk. 2; prof. Kaminka, A. — „Otšerki torgovogo prava“, SPB. 1911, lk. 42 jj.

II osa.

Kaubaseltsinguile, merekindlustusele ja kauplusevolitusele kohaldatavaist seadusist Eestis.

Kas viitab BES vene Ustav Torgovyj'le?

I. BES-e kolme, nimelt 4266., 4362. ja 4363. §-i märkuste venekeelses tekstis öeldakse, et erimäärused kaubaseltsingute, merekindlustuse ja kauplusevolituse kohta leiduvad „Ustav Torgovyj's“, kusjuures see nimetus on trükitud suurte algtähtedega. Sellises redaktsioonis nende §-ide märkused nagu viitaksid Vene Seaduskonna (VSK-na, Svod Zakonov'i) XI köite 2. jaole, kuhu on paigutatud Vene Kaubanduseseadustik ja mis nagu eeldaks Ustav Torgovyj' maksvust Baltimail. BES-e saksakeelse teksti järgi need erimäärused kuuluvad kaubanduseõigusse — „gehören in das Handelsrecht“, millega juhatakse seadusekohaldaja kohaliku, kodifitseerimata kaubanduseõiguse valdkonda. Järelikult siin on tegemist erinevustega BES-e tekstides: venekeelne redaktsioon räägib kaubanduseseadustikust, saksakeelne aga kaubanduseõigusest. Tekib küsimus: kummale tekstile anda eelisseisukord, kuna nad mõlemad on offitsiaalsed?

II. 16. nov. 1870. a. seadus¹, paigutatud kodifikatsiooni korras BES-esse märkusena sissejuhatuse XVI artiklile, annab eelise selle seadustiku venekeelsele tekstile saksakeelse suhtes, kui neis avastub mingisugune lahkeli (nesoglasie)². Tugedes sellele seadusele järeldebki A. Lavrentjev: BES-e 4266., 4362. ja 4363. §-i märkused viitavad nimelt vene

¹ Polnoe Sobranie Zakonov (PSZ) 48921.

² BES-e sissejuhatuse XVI artikli märkuse tõlgendamisviisidest ülevaate leiab lugeja „Õiguse“ k. a. 3. numbris Valter Nõges'e artiklist — „Balti Eraseaduse tekstidest“, samuti prof. A. Nolde' teosast — „Očerki po istorii kodifikacii mestnyh graždanskich zakonov pri grafe Speranskom“, vyp. II, SPB. 1914, lk. 502 jj.

Ustav Torgovyj'le ja seda enam, et kohalikku kaubanduse-seadustikku üldse kunagi pole olnud, isegi ei olnud kavatsust selle koostamiseks³. Kuid seejuures unustab A. Lavrentjev nähtavasti vene 14. dets. 1842. a. seaduse⁴ oleluse, mille 3. punktist kahtlemata nähtub, et vene seaduseandlikul võimul oli kavatsus kodifitseerida kohalikku kaubanduseõigust. Samal seisukohal BES-e mainitud §-ide märkuste suhtes asuvad V. Bukovskij⁵ ja Vene Tsiviilseadustiku Eel-nõu koostajad⁶. Samast vaatekohast lähtub ka meie Riigikohus, kui ta oma tsiviilosakonna 1920. a. 10. märtsi otsuses nr. 1 järgmist seletab: „B.E.S. § 4266 lisamärkus mää-rab, et aktsiaseltsid ja maa krediidiasutused käivad oma eri-põhikirjade (saksakeelses tekstis „Statuten“) alla ja et kau-banduslike ühingute kohta iseäralised määrused Kauban-duseseadusse (v Ustave Torgovom) üles on pandud... Nor-mid aktsiaseltside kohta leiduvad üldises Vene Seaduste Kogu XI köite II jaos Kaubanduseseaduses (Ustav Torgovyj), 1. osa, 2. liik, 4. peatükk, mis omakord (§ 77) Vene tsiviilseaduste ja krediitseaduse juurde juhatab. Vene tsiviilseaduse hulka on üles võetud aktsiaseltside kohta 1836. a. välja antud määrused mõningate pärastiste täiendustega.“ Iserada ei sammu ka Eesti seaduseandlus. 20. mai 1927. a. Aktsiaseltside ja osaühingute kohta käivate seaduste täiendamise seadus⁷ ei viita ei Ustav Torgovyj'le ega ka Vene Tsiviilseadustikule. Kuid selle seaduse pealkirjast nähtub selgesti, et seadu-

³ Lavrentjews, A. — „Tirdsneezibas teesibu awoti Latwijā“ (Kaubanduseõiguse allikad Lätis), Lāti kohtumin. teatajas — „Teesleetu Ministrijas Wehstnesis“, Riga 1920, nr. 1, lk. 22.

⁴ PSZ 16331. Nim. seaduse 3. p. on paigutatud Ustav Torgovyj'sse art. 498. märkusena. Vrd. Valter Nõges — „Kaubanduseõiguse allikaist Eestis“, 1930. a. „Õiguse“ 5. numbris lk. 202 jj.; käes-olevas äratrükis lk. 17 jj.

⁵ Bukovskis, V. — „Pie jautājuma par Tirdzniecības ustava piemērošanu Latvijā (Ustav Torgovyj' kohaldamisküsimusest Lätis), Lāti kohtumin. teatajas „Tieslietu Ministrijas Vēstnesis“, Riga 1924, nr. 8, lk. 323 jj. Oma varasemas teoses, nimelt BES-e kommentaaris — „Svod graždanskich uzakonenij gubernij Pribaltijskich s prodolž. 1912—1914 g.g. i s raz'jasnenijami“ v 2. tomach, Riga 1914, asub Bukovskij vastas-seisukohal, vrd. ibidem, 4266. §-i juurde paigutatud lisamärkust.

⁶ „Graždanskoe Uloženie, kn. V, objazateljstva. Proekt Vysočajše učreždennoj Redakcionnoj Kommisii po sostavleniju Graždanskogo Uloženiija“, tom I, SPB. 1899, lk. XXXVII jj.

⁷ RT 1927, 54, I, 58.

seandja eeldab siin mingisuguseid aktsiaseltsingute ning osaühingute kohta maksvaid seadusi, milliseid ta soovib täiendada. Et need mainitud seadused leiduvad VSK-nas, aga mitte saksa või mõnes teises kaubandusekoodeksis, järgneb Riigikogu 18. mai 1927. a. istungi protokollist. Esitades nim. seadust Riigikogule 1. lugemiseks, üldkomisjoni aruandja annab seaduse eelkava kohta järgmise seletuse: „Venest päritud seadused aktsiaseltside ja osaühingute kohta, mis meil praegu mak-savad, on väga vanad. See osa neist, mida sisaldab Seadustekogu X köide, on välja antud 1836. aastal ja seega on need üle 90 aasta vanad. Mõned teised seadused, mille järgi meil atsiasealtside ja osaühingute tegevust korraldatakse, on küll hilisemad, kuid siiski iganenud. Nii on meil praegu aktsiaseltside alal tegemist väga vananenud seadustega.“⁸

III. Vastasseisukoht mainitud küsimuses, nimelt et BES-e 4266., 4362. ja 4363. §-i märkused ei viita Ustav Torgovj'le, näib olevat siiski õigem. Seda vaadet kaitsevad prof. A. Nolde⁹, dots. Loeber¹⁰ ja H. Lutzau¹¹. Vastavalt prof. Nolde' poolt antud BES-e sissejuhatuse XVI artikli märkuse tõlgendamisviisile¹² — mis on meile kõige enam vastuvõetav, seda enam et samal seisukohal asub ka Vene Dirigeeriv Senat¹³ — tuleb meil pöörduda BES-e eelnim. §-ide märkuste mõtte selgitamiseks saksakeelse teksti, kui selle seadustiku venekeelse redaktsiooni esimese tõlgendusallika poole. Ja seda seepärast, et nende

⁸ III Riigikogu Protokollid, III istungjärg, 1927. a., 2297. veerg.

⁹ Prof. Nolde, A. — I. c., lk. 507 jj.

¹⁰ Loebers, A. — „Tirdzniecibas tiesibu parskats“ (Kaubanduseõiguse ülevaade“), Riga 1926, lk. 27.

¹¹ Lutzau, H. — „Ein Beitrag zur Lehre von den Quellen des in den russischen Ostseeprovinzen geltenden Handelsrechts“ („Blätter für vergleichende Rechtswissenschaft und Volkswirtschaftslehre“ herausgegeben von Dr. F. Meyer, Berlin, 1909/1910 Vaastakäik, veerud 197—199 ja 230—233. Oma varasemas teoses — „Studien und Kritiken zum Ostseeprovinziellen Privatrecht“, I k., Riga 1908, lk. 110 ja 649, asub Lutzau teisel seisukohal, väites, et BES-e 4266. §-i märkus viitab nimelt vene Ustav Torgovj'le, mis on kohaldatav käesoleval juhul ainult sel määral, kuivõrt puudulikuks osutub saksa üldine kaubanduseõigus (gemeines deutsches Handelsrecht), mis on tarvitata siin erakaubanduseõiguse valdkonnas.

¹² Prof. Nolde, A. — I. c., lk. 500 jj.

¹³ Vrd. Vene Dirigeeriva Senati Ts. Kass. Dep. 1911. a. otsust nr. 32 jt., tsiteeritud prof. Nolde poolt — I. c., lk. 505.

märkuste venekeelne tekst on selgusetu: olgugi et seal räägitakse Ustav Torgovyj'st, milline nimetus on kirjutatud suure algtähega, ei tähenda see *eo ipso* veel seda, et siin viidatakse nimelt vene Kaubanduseseadustikule ja seda enam, et nende märkuste algallikaid ei ole näidatud, nagu seda tehakse harilikult BES-es isegi neil juhtudel, kus viidatakse VSK-na mõnele osale¹⁴. Nii oleksid toiminud BES-e koostajad ka käesoleval juhul, ära märkides VSK-na vastava kõite, kuhu on paigutatud Ustav Torgovyj ja viimasest need §-id, kus asuvad vastavad määrused, kui nad oleksid mõelnud siin nimelt Vene Kaubanduseseadustikku, aga mitte kaubanduseõigust, nagu nad on väljendunud BES-e alg-, s. o. saksakeelses tekstis.

Võrrelnud nende märkuste saksa ja venekeelset teksti peame küll möönma, et meil pole tegemist siin lahkkeliga normides, vaid ainult erinevate redaktsoonidega, mis ei muuda asja sisuliselt, sest erinev sõnastus ei põhjusta veel lahkeli; järelikult ei ole tarvidust kohaldada BES-e sissejuhatuse XVI art. märkust käesoleva juhu tõlgendamisel¹⁵, sest viimane räägib ainult lahkkelist tekstides, millisel korral tuleb juhiseks võtta venekeelne tekst. Tekstide erinevus käesoleval juhul on tingitud sellest, et BES-e saksakeelse teksti tõlkijad tõlkisid saksakeelse sõna „Handelsrecht“ vene keelde sellise väljendiga, millel oli tehniline tähendus vene üldseaduseandluses juba tol ajal.¹⁶ Sääraseid juhte BES-est on teada terve rida. Toome näitena mõned selle nähu tõendisena, et neil juhtudel, kus BES-es räägitakse mingisugusest „ustav'ist“, ei mõelda alati „ustav'i“ selle sõna tehnilises tähenduses, mida ta omab vene seaduseandluses.¹⁷

¹⁴ Vt. näit. BES-e järgmiseid §§ 734, 1970, 3645, 3947, 4024 jt. Vrd. ka Lutzau, H. — „Studien und Kritiken zum Ostseeprovinziellen Privatrecht“, I k., Riga 1908, lk. 105 jj.

¹⁵ Samuti lahendab küsimuse Vene Dirigeeriva Senati Tsiv. Kass. Dep. oma 1900. a. otsuses nr. 70, kus ta kõrvutab ja võrdleb BES-e 3629. §-i saksa- ja venekeelset teksti.

¹⁶ Lutzau, H. oma eeltsiteeritud artiklis (Blätter f. vergl. Rechtsw. und Volkswirtschaftslehre, V aastakäik, 1909/1910, veerg 231) teeb koguni järgmise oletuse, et tõlkijad käesoleval juhul samastasid „õigust“ mõistelt „ustaviga“, kuna nad õigust ustav'ita üldse ei kujutelnud ja mõtlesid, et Baltimaail on mingisugune kaubanduseõiguse koodeks.

¹⁷ Samal seisukohal asub ka Loebers, A. — l. c., lk. 27.

Nii näit. BES-e 868. §-i 1. märkuse saksakeelses tekstis (1864. a. väljaande järgi) leiduv nimetus „Ordnung des Civilgerichtsverfahrens“ on tõlgitud vene keelde väljendiga „Ustav Graždanskago Sudoproizvodstva“, millega nagu osutatakse kindlale koodeksile ja nimelt sellele ustav'ile, mis moodustas osa Vene keisri Aleksander II Kohtuseadustikest („Sudebnye Ustavy Imperatora Aleksandra II“). Viimase oletuse vastu räägib esiteks see asjaolu, et BES-e väljaandmise momendil 12. nov. 1864. a. ei omanud Vene Tsiviilkohtupidamiseseadustik, avaldatud 20. nov. 1864. a., veel seadusejõudu; teiseks aga see näht, et selles ustav'is üldse ei leidu reegleid eksproprieeritud maade hindeks, kuna aga BES-e saksakeelne tekst räägib tsiviilkohtupidamiseseadustikust, kus leiab määritelu hindekord. Nähtavasti mõeldi siin tol korral välja anda kavatsetud kohalikku tsiviilkohtupidamise koodeksit, mis pidi moodustama Kohaliku Seaduskonna IV köite, mis kavatsusest vene seaduseandlik võim hiljem loobus. — Samuti BES-e 4593. §-i märkuse järgi mahutavat „Ustav Graždanskago Sudoproizvodstva“ erimäärused dokumentide esitamise kohta (see norm on paigutatud peatükki, milles räägitakse nõudeõigusest eseme ettenäitamiseks); mainitud märkuse saksakeelses tekstis leiame aga sõna „Prozessordnung“. Asjata otsiksimegi neid reegleid Vene TsKpS-est, sest neid seal tegelikult pole.¹⁸

IV. Pole huvituseta siinkohal märkida V. Bukovskij'¹⁹ vaadet, kelle arvamuse järgi M. Korff, tõlkides „gehören in das Handelsrecht“ sõnadega „pomeščeny v Ustave Torgovom“, teadlikult tahtis otsustada küsimuse Vene Kaubanduseseadustiku kasuks. Esitatud oletuse tõendamiseks toetub ta kahele järgmisele põhjendile: 1) enne BES-e väljaandmist maksis juba ammugi Ustav Torgovyj ja 2) M. Korff, tõlkides „gehören“ mittevastava sõnaga „pomeščeny“ („otnosjatsja“ asemel), igal juhul mõtles kindlale koodeksile, kus oli normitud küsimus kaubaseltsingute kohta. Ustav Torgovyj' olelus BES-e väljaandmise momendil räägib iseenesest võrdlemisi vähe V. Bukovskij' väite kasuks, olgugi et ta sisaldab mõningaid määrusi kaubaseltsingute

¹⁸ Vrd. näit. ka BES-e 3380. §-i märkust („der Civilprocess“); 4363. §-i märkust („gehören in die Civilprocessordnung“).

¹⁹ V. Bukovskij — eeltsiteeritud artiklis, lk. 323.

kohta. Kuid neid norme on ka 1860. a. Saksa üldises Kaubandusekoodeksis (ADHGB), millele sageli viitab kohaliku kohtu vanem tegelus²⁰. Kohalik jurist H. Lutzau väidab oma 1908. a. ilmunud teoses,²¹ et kaubaseltsingutele on kohaldatav Baltimail eeskätt saksa kaubanduseõigus. Juhime tähelepanu siinkohal Riia börsikomitee arvamusele 1914. aastast, milles öeldakse „... dass der im Innern des Reichs geltende Handelsustav (Ustav Torgovyj) weder in toto noch auch mit Bezug auf die in art. 62.—75. enthaltenen rein privatrechtlichen Bestimmungen über die Handelsgesellschaften auf diese Provinzen ausgedehnt worden ist und auch nicht im Wege handelsrechtlicher Usancen hier Wurzel gefasst hat, ...“²². Veel nõrgemal alusel baseeruvad V. Bukovskij filoloogilised kaalutlused: tõlge ei saa olla igal juhul sõna-sõnaline, nagu seda võib kinnitada igaüks, kes sel alal vähegi teotsenud. Miks M. Korff tõlkis „gehören“ just sõnaga „pomeščeny“, aga mitte väljendiga „otnosjatsja“ (meie arvates oleks siin õigem nõuda sõna „prinadležat“) on seletatav stiililiste nõuetega ja eelmainitud asjaoluga, et tõlkijad tõlkisid sageli saksakeelseid sõnu vene üldseaduseandluse keelele omaste väljenditega. Nagu eelöeldust nähtub, põhjendab V. Bukovskij oma arvamust ainult kaudsete tõenditega. Vastavas literatuuris, samuti Vene Keiserliku kantselei II osakonna avaldatud tööde aruannetes me ei leia kuski mõnda märget selle kohta, et M. Korff või keegi teine tõlkijaist oleks tahtlikult või teadlikult BES-e algteksti mõistet vene keelde võõriti edasi andnud. Kõik andmed kinnitavad just vastupidist: tõlkijad tegid kõik, et võimalikult täpsalt edasi anda vene keelde BES-e saksakeelse algteksti sisu²³.

V. Olgugi et BES-e 4266. §-i märkus ei viita Ustav Torgovyj'le, siiski peab mõnna, et Vene Kaubanduseseadustikus kaubaseltsingute kohta käivate artiklite sisu peaaegu täielikult omab seadusejõudu ka Baltimaade suhtes, kuid

²⁰ Vrd. Zwingmann, W. — „Civilrechtliche Entscheidungen der Riga'schen Stadtgerichts“, (Riga 1871 — 1888): I k. otsused nr. nr. 84, 152; IV k. — nr. 634; V k. — nr. 950; VI k. — nr. 1213; VII k. — nr. 1484 jt.

²¹ Lutzau, H. — „Studien und Kritiken zum Ostseeprovinziellen Privatrecht“, Riga 1908, lk. 110 ja 649.

²² „Rigaer Handelsarchiv“, 1914, lk. 294; tsiteeritud A. Loebers'i järgi — l. c., lk. 29.

²³ Vrd. prof. Nolde, A. — l. c., lk. 512 jj.

ainult teises redaktsioonis ja teissugustel põhjustel. Need §-id kordavad 1. jaan. 1807. aastal kaupmeeskonnale antud manifesti²⁴ artikleid teatud ümberpaigutustega. Viimane aga omas siin maksvust Vene keisri 1825. a. käskkirja²⁵ põhjal, mis andis nim. manifestile riigi põhi-seaduste jõu. Kuid mis selles manifestis puudub, see on viide vene tsiviilseadustele. Ustav Torgovyj 63., 66. ja 67. artiklis leiduv viide Vene tsiviilseadustikule (VSK-na X k., 1. j.) on sinna paigutatud VSK-na koostajate poolt ja kuna ta ei leidu 1. jaan. 1807. a. manifestis, siis pole ka seaduslikku alust Vene Tsiviilseadustiku kohaldamiseks Baltimail kaubaseis-tingutele. Siin tuleb eeskätt kohaldada peale eestiaegete seaduste²⁶ ja 1. jaan. 1807. a. manifesti BES-es leiduvaid sellekohaseid norme ja kui need on puudulikud, siis ainult viimase täiendamiseks võime usuaalselt retsipeerida Vene Tsiviilseadustiku vastavaid osi, olgugi et sama hästi võiksime pöörduda laenamisega mõne teise, näit. Saksa 1897. a. Kaubandusekoodeksi (HGB) poole, mis oleks ka loomulikum, sest meie kaubandusetaava päritolu tuleb otsida peamiselt Saksa 1860. a. Kaubanduseseadustikust (ADHGB)²⁷, mis on 1897. a. koodeksi eelkäijaks.

VI. Samuti tahtes või tahtmata tuleb leppida asjaoluga, et meil on teotsenud Ustav Torgovyj' nende osade usuaalne retseptsioon, mis normivad kauplusevolitust (art. 32—46) ja merekindlustust (art. 558—606). Kauplusevolituse kohta käiv osa on usuaalselt retsipeeritud Baltimaade jaoks H. Lutzau'²⁸ väite järgi pisut enne või varsti peale kohaliku tsiviilõiguse kodifitseerimist. Selline vene kaubanduseseaduste usuaalne

²⁴ PSZ 22418. Manifest 1. janvarja 1807. g. „O darovannyh kupečestvu novyh vygodach, otličijach, preimuščestvach i novyh sposobach k rasprostraneniju i usileniju torgovyh predpriatij.“

²⁵ 1825. a. käskkirjas (PSZ 30254) on öeldud 1. jaan. 1807. a. manifesti kohta: „... manifest sej poweleno vpisatj v čislo korennyh gosudarstvennyh ustavov bez vsjakago ograničeniija, ...“ Vene põhiseadused maksid ühtlaselt üle kogu riigi, vrd. „Istoričeskie svedeniija ob osnovanijach i chode mestnago zakonodatelstva gubernij Ostzejskich, SPB 1845, lk. 191, 192.

²⁶ Näit. RT 1926, 37, I, 73; RT 1927, 54 I, 58 jt.

²⁷ Vrd. Loebers, A. — I. c., lk. 28; „Proekt russk. gražd. uloženija“, kn. V, t. I, SPB 1899, lk. XXIX.

²⁸ Lutzau, H. — oma eeltsiteeritud artiklis (Blätter f. vergl. Rechtsw. und Volkswirtschaftslehre, V aastakäik, 1909/1910, veerg 203, 204.).

retseptsioon Baltimail on ka täiesti arusaadav, kui meelde tuletada ainult seda, et kaubanduseõiguses valitseb üldse üldistumise tendents ja samuti seda, et peale 1889. a. kohaliku kohtureformi teostamist komplekteeriti kohalikud kohtud vene kohtunikudega, kes tundsid loomulikult peamiselt vene õigust. Kuid see näht iseenesest, et kaubaseltsingute, kauplusevolituse ja merekindlustuse kohta käivad end. vene kaubanduseseadused on usuaalselt retsipeeritutena²⁹ kohaldatavad Eestis, ei räägi vastu meie käesoleva arutelu esimesele poolele, kus tõendasime, et BES-e 4266., 4362. ja 4363. §-i märkused ei viita Vene Ustav Torgovyj'le.²⁹ Oleksid nad seda teinud, siis omaksid Vene Kaubanduseseadustiku vastavad osad siin maksva seaduse täielikku jõudu, kuid usuaalselt retsipeeritutena on nad teoreetiliselt tavaga ühel astmel, olgugi et praksis seab nad viimase suhtes eelisseisukorda.³⁰

VII. Järelikult käesoleva arutelu lõpp-tulemused on järgmised:

1. BES-e 4266., 4362. ja 4363. §-i märkused ei viita Vene Ustav Torgovyj'le.

2. Kaubaseltsingute kohta on meil kohaldatav peale Eesti Riigikogu poolt antud seaduste ja Vene 1. jaan. 1807. a. manifesti kaupmeeskonnale BES-es leiduvad vastavad normid ja nende täienduseks usuaalselt retsipeeritud õigusena Vene Seaduskonna vastavad osad (Ustav Torgovyj, Ustav Kreditnyj, Svod Zakonov Graždanskich jt.); olgugi et viimaste asemel oleks õigem ja soovitam kohaldada saksa kaubanduseõigust, niivõrt kui see on vajalik BES-e täiendusena.

3. Merekindlustuse ja kauplusevolituse kohta kohaldatakse meil usuaalselt retsipeeritud Ustav Torgovyj' vastavaid osi, olgugi et siin võiksime parem tarvitama hakata mõne teise riigi kaubanduseõigust, sest taba on maksev ainult seni, kuni tema kohaldamist õiguslikult tähtsaks peetakse.

²⁹ Vene kaubanduseseadused ei ole siin kohaldatavad subsidiaarõigusena, vt. Valter Nõges „Kaubanduseõiguse allikaist Eestis“, k. a. „Õiguse“ 5. numbris, lk. 211 jj.; käesolevas äratrükis lk. 27 jj.

³⁰ Meie kaubanduseõiguse allikate kohaldamisastmestiku kohta vt. Valter Nõges'e artiklit „Kaubanduseõiguse allikaist Eestis“, k. a. „Õiguse“ 5. numbris, lk. 215; käesolevas äratrükis lk. 30.

Tekstis esinevaid lühendeid.

- BES — Balti Eraseadus 1864. a. väljaanne.
- KSK — Kohalik Seaduskond (Svod mestnyh uzakonenij gubernij Ostzejskich, tom I i II, izd. 1845. goda).
- PSZ — Vene Seaduste Täiskogu (Polnoe Sobranie Zakonov).
- RT — Riigi Teataja.
- TsKpS — Tsiiviilkohtupidamiseseadus (Ustav graždanskago sudoproizvodstva, izd. 1914. goda).
- VSK — Vene Seaduskond (Svod Zakonov)

